

Interne notater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

83/30

24. oktober 1983

KRIMINALSTATISTIKKENS PÅLITELIGHET SOM KILDE TIL Å BELYSE
DET FAKTISKE OMFANG AV NARKOTIKAFORBRYTELSER OG
SAMMENHENGEN MELLOM NARKOTIKAKRIMINALITET
OG ANDRE FORBRYTELSER

Av

Berit Otnes

I n n h o l d

	Side
1. Innledning	2
2. Kriminalstatistikkens oppbygning	2
2.1. Statistikken over ferdig etterforskede forbrytelser og personer som siktes for forbrytelser. Enheter, opptellingsprinsipper og kjennetegn	2
2.2. Statistikken over reaksjoner for forbrytelser. Enheter, opptellingsprinsipper og kjennetegn	4
2.3. Forholdet mellom reaksjons- og forbrytelserstatistikken	5
3. Narkotikaforbrytelser	10
3.1. Straffelovens og legemiddellovens bestemmelser. Avgrensning i forhold til narkotikaforseelser	10
3.2. Fra lovbrudd til straffereaksjon	13
3.3. Mørketall - lovbrudd som ikke blir registrert av politiet	13
4. Forbrytelserstatistikkens og reaksjonsstatistikkens bilde av narkotikaforbrytelser og -forbrytere	14
4.1. Sammenlikning av tabeller fra årsstatistikken	14
4.1.1. Tallet på siktelser/forbrytelser som det er gitt reaksjon for	14
4.1.2. Tallet på lovbrudd pr. siktet/reaksjon	15
4.1.3. Vurdering av graden av overensstemmelse ...	16
4.2. Sammenlikning av individopplysninger om siktede/straffbare	17
4.2.1. Siktede som ikke får reaksjon	17
4.2.2. Straffbare i 1980 - siktede i 1978-81	17
4.2.3. Statistikkene over siktede og reaksjoner - hvilken av dem gir det mest pålitelige bilde av narkotikakriminaliteten?	17
5. Narkotikakriminalitet og annen kriminalitet	20
5.1. Er narkotikamisbruk/narkotikakriminalitet årsak til økning i andre typer forbrytelser?	20
5.2. Økning i tallet på siktede/reaksjoner før og etter introduksjonen av narkotika	21
5.3. Uregistrerte forbrytelser og oppklaringsprosenter	22
5.4. Problem med registrering av narkotikamisbruk og -påvirkning	23
5.5. Mulige analyseprosjekt med data fra reaksjons- og forbrytelserstatistikken	24

1. INNLEDNING

Bakgrunnen for dette notatet er et ønske om å bruke data fra kriminalstatistikken til å belyse utviklingen av kriminaliteten sett i sammenheng med narkotikamisbruk og narkotikaforbrytelser. Vi var klar over at mulighetene var begrenset, både fordi det ikke finnes opplysninger om hvem som er eller har vært misbrukere, og fordi kriminalstatistikken heller ikke gir noe fullstendig bilde av hvem som begår de forbrytelsene som blir registrert av politiet. Formålet har vært å gi en oversikt over feilkilder og andre svakheter ved kriminalstatistikken og å vurdere de to mest omfattende delene av kriminalstatistikken - statistikken over etterforskede forbrytelser og siktede og statistikken over reaksjoner for forbrytelser - i forhold til hverandre som mulige kilder for undersøkelser om narkotika-kriminalitet og de som registreres for narkotikaforbrytelser.

2. KRIMINALSTATISTIKKENS OPPBYGNING

2.1. Statistikken over ferdig etterforskede forbrytelser og personer som siktes for forbrytelser. Enheter, opptellingsprinsipper og kjennetegn

Den grunnleggende enheten er den enkelte forbrytelse som blir anmeldt til politiet eller som politiet selv oppdager. Det at forbrytelsene rapporteres til statistikken først når de er ferdig etterforsket, innebærer at de anmeldelsene som i løpet av etterforskningen viser seg ikke å gjelde forbrytelser, blir silt ut.

Det kan være vanskelig å avgjøre hva som skal regnes som én forbrytelse. Prinsippet er at det er selve den straffbare handlingen som skal telles, enten den har gått ut over en eller flere fornærmede, eller rammes av en eller flere straffebestemmelser. I Byråets retningslinjer for utfylling av statistikk skjema er en del tvilstilfelle forsøkt avklart. Blant annet skal en forbrytelse som utføres for å bane vei for en annen ikke registreres, mens en forbrytelse som begås for å skjule en annen forbrytelse skal registreres (se vedlegg 1). Retningslinjene ble utarbeidet i 1957 og ble revidert i 1968. De har politiets praksis som utgangspunkt, og er for grove til å gi særlig konkret veiledning til dem som fyller ut statistikk skjema. Hva som er politiets praksis kan variere fra ett politikammer til det neste og mellom tjenestemennene ved det enkelte politikammer. Såvidt vi vet er det ikke gjennomført undersøkelser om hvordan opptellingen i praksis skjer.

Det har forekommet at enkelte politikamre bare har rapportert de oppklarte forbrytelsene til SSB, og vi har mistanke om at det ikke alltid blir rapportert om alle forbrytelser som kommer fram under etterforskning, slik politikamrene skal ifølge instruksene (vedlegg 1).

Et annet problem er skillet mellom forbrytelser og forseelser for enkelte typer lovbrudd: Skillet mellom naskeri og simpelt tyveri avhenger av verdien av det som er stjålet. Hvor denne grensen går kan variere fra ett politidistrikt til et annet. Det samme gjelder hvor store mengder narkotika en kan pågripes med uten at det regnes som bruk, en forseelse, men blir betraktet som forsøk på omsetning. Det antas at man kan stjele for større beløp/ha større mengder narkotika på seg uten at det blir betraktet som forbrytelse i Oslo og andre større byer enn ute i landdistriktene. Hvis dette er riktig, blir statistikkens tall for forbrytelser i storbyene for lavt i forhold til landdistriktene; forskjellen mellom kriminaliteten i sentrale og mindre sentrale deler av landet er i tilfelle enda større enn det statistikken viser. Heller ikke på dette området har vi noen undersøkelser som viser om og i hvilken grad skillet forbryteles/forseelse varierer mellom politidistriktene.

De kjennetegn som blir registrert om den enkelte forbrytelse er: politidistrikt, anmeldelsesnr., måned og år for anmeldelse og for avsluttet etterforskning, gjerningsdato, gjerningssted, resultatet av etterforskningen (oppklart eller ikke) og hvor mange som kan siktes for forbrytelsen. For oppklarte tyverisaker blir det dessuten registrert om noe av tyvegodsset er kommet til rette. For hver forbrytelse som en eller flere personer blir siktet for blir det registrert noen kjennetegn ved personene, de siktede. Dette er den andre enheten i statistikken over forbrytelser. Personkjennetegnene som blir registrert er fødselsnr. og bostedskommune. Ved opptellingen av siktede blir hver person bare talt en gang. For de som er siktet for flere forbrytelser, er det de opplysningene som er knyttet til hovedforbrytelsen, den mest alvorlige forbrytelsen, som blir brukt i tabellene over siktede.

Det kan også være tvil om hvem som skal registreres i statistikken som siktede ved avsluttet etterforskning. Den veiledningen som har vært brukt fra 1968 presiserer ikke som den tidligere veiledningen (vedlegg 2) at personer under den kriminelle lavalder skal tas med. I teknisk juridisk forstand kan ikke barn under 14 år siktes, mens en for statistikkformål ønsker å registrere alle som politiet ved avsluttet etterforskning har tilstrekkelig bevismateriale til å kunne sikte, bortsett fra barn under 5 år. Innføringen av nye retningslinjer for statistikken i 1968 kan være noe av forklaringen på den stadige nedgangen i tallet på siktede under 14. år.

For hver forbrytelse der politiet i løpet av etterforskningen finner fram til en eller flere personer som det er grunn til å mistenke, lager de en innstilling til statsadvokaten om hva som videre skal skje med hver av personene. Innstillingen kan være forskjellig for personer som har vært med på samme forbrytelse. Når flere er sammen om en forbrytelse, kan det også være at noen av dem var edru og noen påvirket av alkohol. Rusmiddel-påvirkning i gjerningsøyeblikket skal registreres for hver person, men ofte er det vanskelig for politiet å skaffe denne opplysningen. For å få til fullstendig oversikt over politiets innstillinger og de siktedes rusmiddel-påvirkning, blir det også laget tabeller med siktelse som enhet¹⁾. I disse tabellene blir de som er siktet for flere forbrytelser tatt med flere ganger, en gang for hver forbrytelse.

2.2. Statistikken over reaksjoner for forbrytelser. Enheter, opptellings-prinsipper og kjennetegn

Enheten er den enkelte reaksjon. Personer som får to eller flere reaksjoner samme år, blir talt med i statistikken like mange ganger som det antall reaksjoner de har fått. Hver reaksjon omfatter en eller flere forbrytelser og kan i tillegg omfatte en eller flere forseelser. Grunnlaget for statistikken er politiets innrapportering til Det sentrale straffe- og politiopplysningsregisteret (SSP). Dette skal omfatte følgende reaksjoner i lovbruddssaker (forbrytelsessaker og forseelsessaker): Frihetsstraff, rettighetstap, sikring, forvaring og utsettelse med å idømme straff. I tillegg skal registeret inneholde opplysninger om følgende reaksjoner i forbrytelsessaker: Bot, ved forelegg og dom, betinget påtaleunndlatelse og overføring til barnevernsnemnd. I statistikken over reaksjoner for forbrytelser blir bare de reaksjonene som omfatter minst én forbrytelse tatt med.

1) I statistikken over forbrytelser blir det også laget tabeller over forbrytelser etter avgjørelse. I de tilfellene der to eller flere personer som har begått en forbrytelse sammen har fått forskjellig avgjørelse, er det avgjørelsen til en tilfeldig valgt blant dem (den som står øverst på skjema), som blir nyttet til å gruppere forbrytelsen.

Som nevnt kan en reaksjon omfatte flere forbrytelser. Reaksjonsstatistikken har ingen klare retningslinjer for hva som skal regnes som én forbrytelse; det er overlatt til dommerne, og deres praksis er varierende på dette punktet. Politikamrene har ansvar for å fylle ut rapportskjema til SSP, på grunnlag av dommen. Det er ofte vanskelig å avgjøre hvor mange ganger en straffebestemmelse er overtrådt, og å vite om en paragraf er overtrådt eller om det er en nærmere presisering av strafferammen for foregående paragraf (en såkalt jamføring). Antakelig vil f.eks. forbrytelse som er begått for å bane vei for en annen bli registrert i reaksjonsstatistikken, mens den ikke blir det i statistikken over forbrytelser - og én handling som innebærer brudd på flere straffebestemmelser blir antakelig registrert i reaksjonsstatistikken som like mange forbrytelser som overtådte paragrafer. Det kan også forekomme at jamføringen blir forvekslet med separate forbrytelser.

I de fleste tabellene der reaksjonene er fordelt etter arten av lovbrudd, blir de fordelt etter hovedforbrytelse/-forseelse, det vil si det lovbruddet som etter loven kan medføre strengest straff. Hovedforbrytelsen spesifiseres i Byrået på grunnlag av en skala der lovbruddene er rangert etter strafferammene i loven.

Statistikken skiller mellom personer som er tidligere straffbare, det vil si registrert i Strafferegisteret for ett eller flere lovbrudd, og ikke tidligere straffbare. Statistikken har også opplysninger om de straffbares kjønn, alder, ekteskapelig status, statsborgerskap og bosted.

2.3. Forholdet mellom forbrytelser- og reaksjonsstatistikken

Figur 1 gir en oversikt over saksstrømmen i strafferettssystemet. Grovt sett kan en si at enhver anmeldt forbrytelse enten blir oppklart ved at en finner tilstrekkelig bevis for at en eller flere personer har begått den, eller den blir henlagt fordi politiet enten ikke finner den/de skyldige eller mangler bevis mot den/de mistenkte¹⁾. Når politiet mener å ha tilstrekkelig bevis mot en person, blir saken oversendt påtalemyndigheten (statsadvokaten) på vedkommendes bosted, som har ansvaret for å samordne videre etterforskning og sørge for at han får en straff for sin forbrytelse. Hvis den som mistenkes er under 14 år på gjerningstidspunktet,

1) Også forbrytelser der påtalebegjæringen blir trukket tilbake blir regnet som oppklarte i statistikken.

henlegger politiet saken, eventuelt sender de melding til barnevernsnemnda om forbrytelsen hvis de mener saken er alvorlig nok til det. Også påtalemyndigheten kan overføre lovbrøyteren til barnevernsnemnda eller gi påtaleunntatelse hvis lovbrøyteren er under 18 år, eller avgjøre saken med et forelegg. Alle tre reaksjonsformer blir rapportert til SSP. Hvis lovbrøyteren ikke vedtar forelegget eller hvis lovbruddet er for alvorlig til å bli avgjort på denne måten, går saken videre til en domstol.

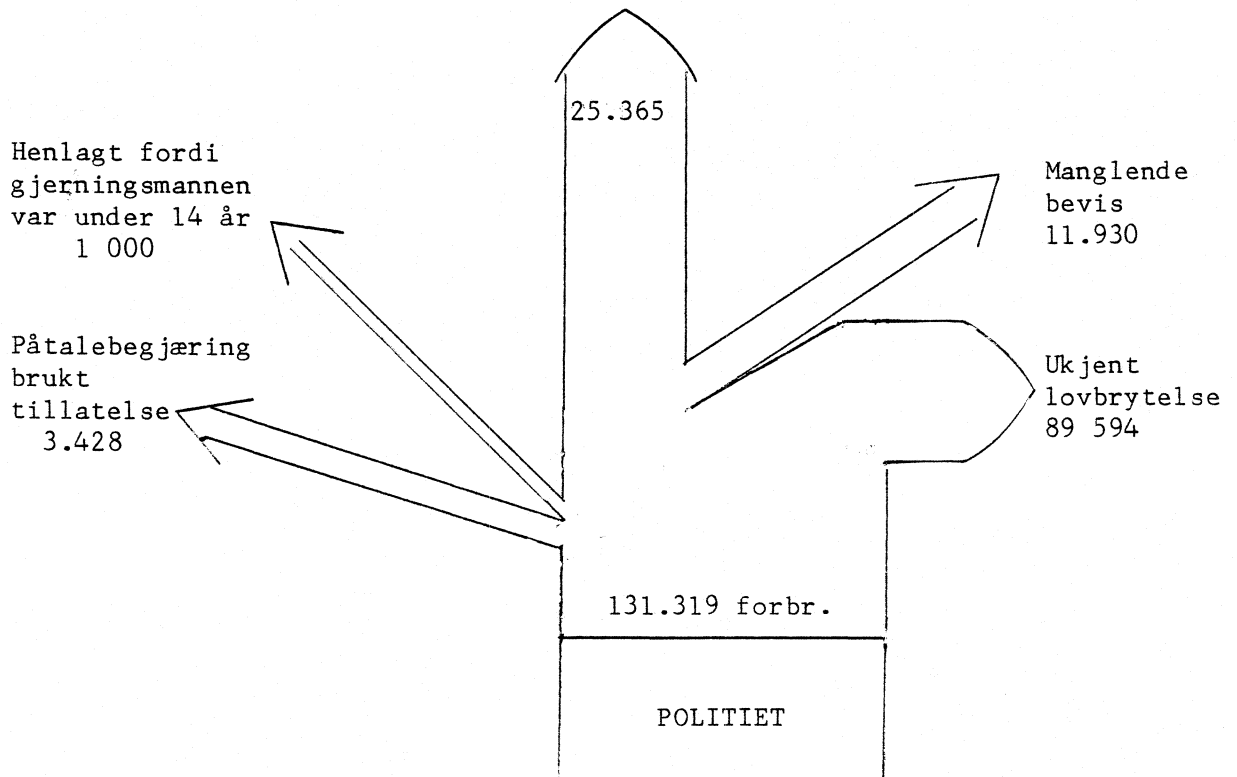
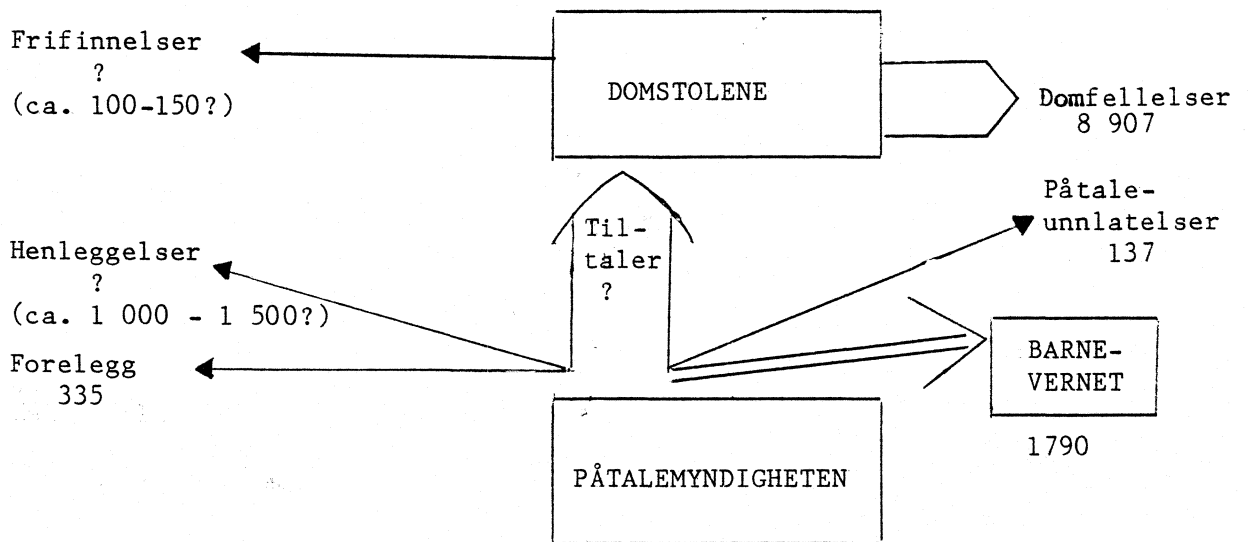
Påtalemyndigheten (statsadvokaten) samler ofte flere lovbrudd (forbrytelser og forseelser) som en person har begått i én sak, som gis en samlet reaksjon der det tas hensyn til alle de lovbestemmelser som er overtrådt. De tar også stilling til om bevismaterialet som knytter en person til en gitt forbrytelse er tilstrekkelig til at personen kan kjennes skyldig og til at det bør tas med i betrakning når straffen skal utmåles. Det forekommer at en person er siktet for så mange saker at det er uten betydning for straffeutmålingen at alle blir tatt med i tiltalen. Noen av de forbrytelsene som politiet vil sikte en person for, faller på denne måten bort i løpet av straffeprosessen. Hvis vi teller alle personer en gang for hver forbrytelse de ifølge politiet bør siktes for (det som kalles "siktelser" i statistikken), må vi derfor regne med å komme fram til et høyere tall enn hvis vi teller alle forbrytelsene som det er gitt reaksjon for (forutsatt at hva som skal telles som én forbrytelse er det samme).

Noen av de personene som politiet innstiller på å sikte, blir dessuten frifunnet av domstolen eller får saken sin henlagt, og blir ikke rapportert til strafferegisteret og reaksjonsstatistikken. Vi kan derfor ikke vente å finne igjen alle de som er blitt siktet i løpet av en periode i statistikken over reaksjoner. Skraastads undersøkelse om de siktede i januar og februar i 1973 viste at bare 1 prosent av dem ble frifunnet, mens 8 prosent fikk saken henlagt av domstolen (Rapporter 82/22).

Figur 2 gir et eksempel på hvordan forholdet mellom forbrytelser, siktede, siktelser og reaksjoner er i detalj. Figuren tar utgangspunkt i 10 oppklarte forbrytelser:

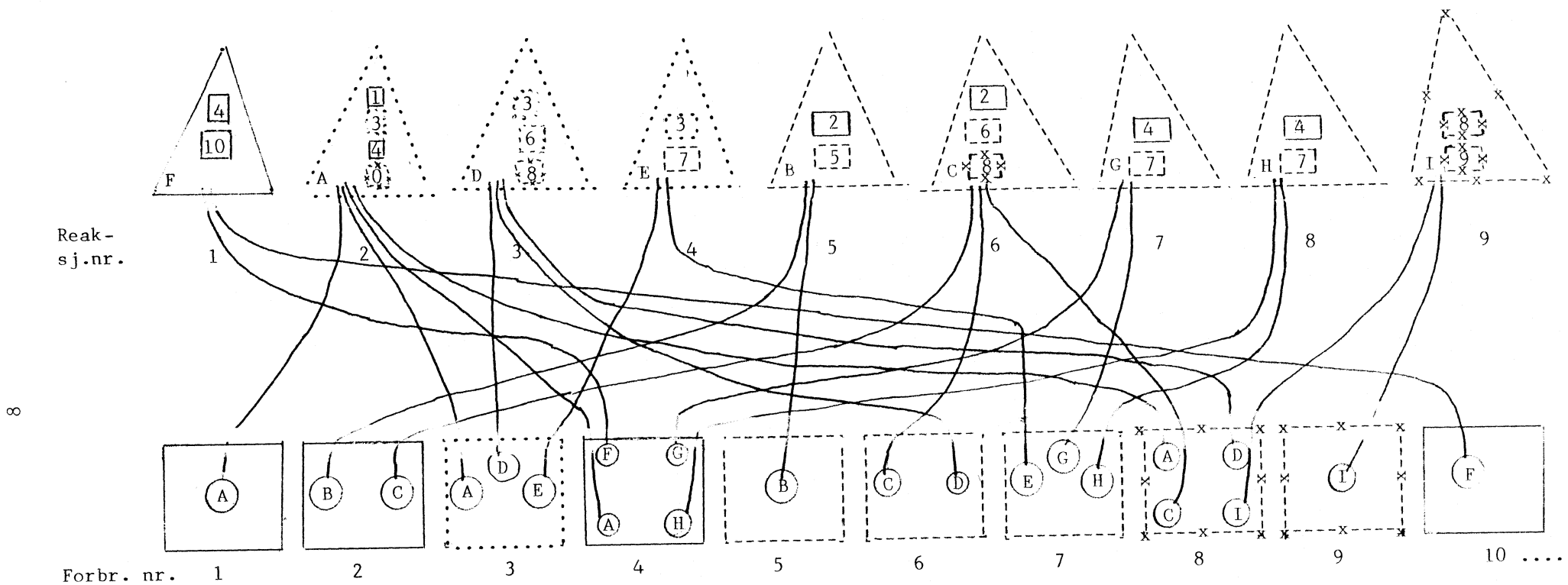
- 4 forbrytelser mot legemiddelloven
- 1 forbrytelse mot proffparagrafen
- 3 grove tyverier
- 2 simple tyverier

Figur 1. Forbrytelsessaker i strafferettssystemet

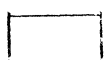
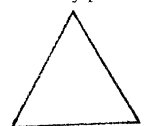

Kilde: Figuren er hentet fra Leif Petter Olaussen: Om kriminalstatistikken, Institutt for kriminologi og strafferettsskriftserie nr. 2/81, og ajourført med tall fra NOS Kriminalstatistikk 1981.

Figur 2. Eksempel på strømmen i saksbearbeidingen av forbrytelser og siktede hos politi og påtalemyndighet

Type forbrytelse (alvorligste lovbrudd for reaksjon)

Legemiddeloven

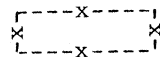
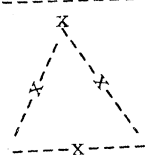

Grovt tyveri

Personer: A-I

"Proffparagrafen"

Simpelt tyveri

9 personer blir siktet. Alle har begått 2 eller flere forbrytelser. De siktede fordeler seg slik etter hovedforbrytelse:

1 siktet etter legemiddeloven
3 siktede etter proffparagrafen
4 siktet for grovt tyveri
1 siktet for simpelt tyveri

I dette eksemplet faller siktet sammen med reaksjon. I virkeligheten får noen siktede mer enn en reaksjon pr. år, og noen siktede blir frifunnet eller får saken henlagt, slik at siktede og reaksjoner ikke omfatter helt sammenfallende masser. I tillegg kommer en viss tidsforskyvning (reaksjonen blir vanligvis rapportert etter at forbrytelsen er registrert som ferdig etterforsket). Størrelsesorden på de to gruppene (siktede og reaksjoner) bør likevel være den samme, og fordelingen etter hovedforbrytelse bør også være noenlunde lik, når en holder de siktede under 14 år utenfor.

For hver forbrytelse en person blir siktet for, lager politiet et forslag til avgjørelse. Dette kalles siktelse i statistikken. I figuren får de 9 siktede tilsammen 22 siktelser som fordeler seg slik etter forbrytelsens art:

8 forbrytelser mot legemiddeloven
3 forbrytelser mot proffparagrafen
6 grove tyverier
5 simple tyverier

Hvis opptellingsprinsippet for forbrytelser hadde vært det samme i reaksjonsstatistikken og statistikken over forbrytelser, ville tallet på siktelser omtrent tilsvare tallet på alle forbrytelser som reaksjonene omfatter, på samme måte som forholdet mellom siktede og reaksjoner.

Forbrytelser med lav strafferamme blir undervurdert i tabeller over siktede/reaksjoner. Dette er ikke tilfelle i tabeller over siktelser, men her blir til gjengjeld de typiske "gjengforbrytelsene" blåst opp. Det er en mangel ved statistikken slik den hittil har vært publisert, at ingen tabeller viser hvor mange personer som har vært siktet i en gitt type forbrytelse. Med tall fra figuren ville tabellen bli slik:

Personer siktet for:

Forbrytelse mot legemiddeloven	7
Forbrytelse mot proffparagrafen	3
Grovt tyveri	6
Simpelt tyveri	4

I en tabell av denne typen er hver person talt bare en gang for hver linje, men kan forekomme på to eller flere linjer.

Vi har foretatt undersøkelser for å finne ut om alle de personer som har fått en reaksjon for en forbrytelse i løpet av en periode også er blitt registrert i statistikken for forbrytelser i samme eller tilgrensende perioder. Om lag 12 prosent av de som fikk reaksjoner i 1980, fant vi ikke igjen blant de siktede i 1978, -79 eller -80. Da vi søkte også blant de siktede i 1981, fant vi ytterligere noen, men en del av disse er sannsynligvis siktet for andre forbrytelser enn den/de de fikk reaksjon for i 1980. Hvis vi dessuten ser bort fra de straffbare med uoppgitt (kunstig) personnr., kommer vi fram til at omtrent 10 prosent av de straffbare i 1980 ikke er blitt rapportert som siktede personer i statistikken over ferdig etterforskede forbrytelser. Vi har gjort samme undersøkelse med utgangspunkt i reaksjonene i 1981, og kommet til omtrent samme resultat. Dette viser at ikke alle forbrytelser som det er gitt reaksjon for er blitt rapportert til statistikken over ferdig etterforskede forbrytelser, eller at de er rapportert som uopklarte, det vil si uten å være knyttet til en lovbrøyer.

3. NARKOTIKAFORBRYTELSER

3.1. Straffelovens og Legemiddelovens bestemmelser. Avgrensning i forhold til narkotikaforseelser

Straffelovens § 162 har følgende ordlyd:

Den som til et større antall personer eller mot betydelig vederlag eller under andre særlig skjerpene omstendigheter ulovlig overdrar eller medvirker til å overdra stoff som etter lov eller regler fastsatt med heimel i lov anses som narkotika, straffes med fengsel i inntil 15 år. Bøter kan anvendes sammen med fengselsstraff.

På samme måte straffes ulovlig tilvirkning, innførsel, utførsel, gjennomførsel, erverv, utlevering, sending eller oppbevaring av slike stoffer for å foreta omsetning som nevnt i første brudd, eller medvirkning hertil.

Denne bestemmelsen er rettet mot de mer alvorlige narkotikaforbrytelsene, og blir gjerne kalt "proffparagrafen". Strafferammen er økt flere ganger, og er foreslått økt igjen i 1983 til 21 år, som er lovens strengeste straff.

I Legemiddeloven (Lov om legemidler og gifter, 20. juni 1964) er forbudet mot bruk og besittelse fastslått i § 22:

Det er forbudt uten lovlig atkomst å være i besittelse av eller å bruke narkotika m.v. og å skaffe seg adgang til å få kjøpt slike varer under falske opplysninger, f.eks. om navn, bosted, sykdom eller sykdomstegn.

Slike midler må ikke anvendes til annet formål enn de er utlevert til, og må ikke uten lovlig hjemmel overdras til eller erverves av andre enn den som resepten eller rekvisisjonen er utstøtt til. Resept eller rekvisisjon må ikke overdras til eller erverves av andre enn den de er utstedt til.

§ 43 i Legemiddeloven angir strafferammen:

Den som forsettlig eller uaktsomt overtrer denne lov, eller forskrifter, forbud eller påbud som er gitt med hjemmel i loven, straffes med bøter, eller med fengsel i inntil 3 måneder, eller med begge deler.

Gjelder den straffbare handling tilvirkning, innførsel, utførsel, gjennomførsel, omsetning, utlevering, sending eller besittelse av narkotika m.v. (lovens kap. VI), er straffen bøter eller fengsel inntil 2 år eller begge deler, dersom forholdet ikke går inn under straffelovens § 162. Under særlig skjerpene omstendigheter er straffen den samme når den straffbare handling gjelder overdragelse av stoff som ikke regnes som narkotika.

Medvirkning straffes på samme måte. Forsøk straffes som fullbyrdet overtredelse.

Første ledd gjelder bruk av narkotika, som er en forseelse, mens andre ledd gjelder omsetning osv., som er en forbrytelse. Hva som forstås ved narkotika er fastsatt av Helsedirektoratet i "narkotikalistene", som er en del av forskriftene til Legemiddeloven.

Skillet mellom de tre typer av narkotikabrudd som lovene opererer med, er skjønnsmessig og flytende. Når det gjelder skillet mellom proffparagrafen og forbrytelser etter Legemiddeloven, er en del grensetilfelle behandlet av Høyesterett. Dette har ikke resultert i noen klare retningslinjer, fordi straffeutmålingen i de fleste av disse tilfellene ikke påvirkes av hvilken av de to lovene som skal anses som overtrådt (forbrytelsen vil i slike grensetilfelle uansett bli straffet med 1-2 års fengsel).

Fordi maksimumsstraffene for de to lovene er så forskjellige, har det stor betydning for statistikkføringen av siktede og reaksjoner hvilken av dem som anvendes. Mange av de siktede/straffbare for forbrytelser mot Legemiddeloven har også begått andre forbrytelser med høyere strafferamme,

f.eks. tyverier. Forbrytelser mot Legemiddeloven blir "skjult" bak andre forbrytelser i statistikken over siktede og over reaksjoner. Forbrytelser mot proffparagrafen vil på grunn av den høye strafferammen nesten alltid være den mest alvorlige forbrytelsen, slik at de aller fleste av disse forbrytelsene er synlige også i statistikken over siktede og reaksjoner.

Besittelse av små mengder hasj (5 gr el. mindre) blir i Oslo og ved enkelte andre politikamre sett bort fra. Personen får i stedet en advarsel eller et forelegg for bruk av narkotika. Foreleggene er imidlertid blitt rapportert til statistikken over ferdig etterforskede forbrytelser. Statistikken er her i samsvar med lovens bokstav, mens politiets praksis ikke har vært korrekt (det har til nå ikke vært anledning for politimyndigheten til å gi forelegg i saker som har maksimumsstraff på mer enn 1 års fengsel). For å unngå en stor tilleggsbelastning på påtalemyndigheten og domstolene, er Straffeprosessloven nå endret, slik at politiet fra 16. mai 1983 har anledning til å gi forelegg, og de kan innstille på forelegg også i forbrytelsessaker med maksimumsstraff på over 1 års fengsel.

Denne lovendringen får ventelig små konsekvenser for statistikkføringen av narkotikaforbrytelser. Det er imidlertid vanskelig å vurdere om endring i tallet på narkotikaforbrytelser skyldes faktiske endringer eller endringer i politi-/påtalemyndighet. Statistikken over forseelser er summarisk og lite spesifisert. Det finnes derfor ingen statistikk over narkotikaforseelser eller reaksjoner for narkotikaforseelser. Oslo-politiets egen statistikk for 1981 viser at ingen narkotikalovbrudd er anmeldt som forseelser (F-saker). Kan det tenkes at politiet ikke gir noen reaksjon på "ren" bruk (forseelse) eller nøyer seg med en (ikke-registrert) advarsel, og at hvis de først reagerer, betraktes forholdet som en forbrytelse? Noe narkotika må en nødvendigvis være i besittelse av når en blir pågrepet for bruk av narkotika.

Det som gjør det vanskelig å sammenlikne nivået for registrerte narkotikaforbrytelser mellom ulike distrikter eller over tid, er at grensen for hva som blir regnet som en narkotikaforbrytelse varierer. Et kvantum hasjis som ved pågripelse i Oslo bare ville resultere i en advarsel eller en bot for bruk, kan tenkes å medføre fengselsstraff i mindre sentrale deler av landet. Det hevdes at dette er rimelig ut fra allmennpreventive hensyn, fordi smittefaren ved et lite kvantum narkotika på småsteder er langt større enn i en storby, der det bare blir en dråpe i havet.

Så langt vi kjenner til er det ikke dokumentert hvordan og i hvilken grad politiets praksis varierer på dette punktet. Dersom det er riktig som det hevdes at grensen for hva som blir registrert som forseelse er blitt stadig videre, vil det si at økningen i narkotikakriminaliteten er større enn det som går fram av kriminalstatistikken.

3.2. Fra lovbrudd til straffereaksjon

Narkotikalovbrudd blir ikke som tyverier, hærverk o.l. anmeldt til politiet av offeret for lovbruddet. De som selger narkotika er ofte selv brukere, og både selgere og brukere bryter loven. Det finnes derfor ikke noe klart offer eller fornærmede i narkotikasaker, så oppdagelse og anmeldelse er i stor grad avhengig av kontroll- og etterforskningsvirksomheten i politiet og tollvesenet. Av samme grunn er det sjelden at en narkotikaforbrytelse oppdages uten at det er bestemte personer å mistenke. I 1981 ble mindre enn 5 prosent av narkotikaforbrytelsene henlagt fordi gjerningspersonen var ukjent, mens dette gjaldt nesten 80 prosent av tyveriene. De fleste narkotikaforbrytelser som oppdages blir også oppklart, vel 80 prosent, mens bare 15-20 prosent av de anmeldte tyveriene oppklares.

I de fleste av siktelsene innstiller politiet på tiltale, i 85 og 75 prosent av tilfellene for henholdsvis brudd på straffelovens og Legemiddelovens narkotikabestemmelser i 1981. Når saken oversendes påtalemyndigheten blir den ofte slått sammen med andre forbrytelser og forseelser som den siktede har fått og gitt en samlet reaksjon. I reaksjonsstatistikken blir reaksjonene bare fordelt etter arten av den mest alvorlige forbrytelsen den omfatter. Dette gjør det vanskelig å få oversikt over hva som blir det endelige resultatet for den enkelte forbrytelse en person er siktet for. Av de 95 reaksjonene i 1981 der forbrytelse mot narkotikaparagrafen i Straffeloven var den mest alvorlige forbrytelsen, ble resultatet ubetinget fengsel i 93 av tilfellene, eller 98 prosent. Det samme gjaldt 40 prosent av de 820 reaksjonene som hadde forbrytelse mot legemiddeloven som alvorligste forbrytelse. Mange av forbrytelsene mot Legemiddeloven er imidlertid som nevnt skjult i reaksjonsstatistikken på grunn av den lave strafferammen for dette lovbruddet.

3.3. Mørketall - lovbrudd som ikke blir registrert av politiet

Sentralrådet for narkotikaproblemer har i juli 1983 anslått tallet på narkomane her i landet til 30 000. Hver gang disse bruker narkotika, blir det begått en forseelse. Hver gang de kjøper og oppbevarer mer enn en eller noen få "doser" av et narkotisk stoff, tilsvarer det en forbrytelse. I tillegg kommer de som ikke selv bruker narkotika, men som kjøper og selger stoff for å tjene penger på det. Også mange av de narkomane skaffer penger til eget stoffbruk ved å kjøpe og selge narkotika.

Hvor mange forbrytelser og forseelser som blir begått, er vanskelig å fastslå, men det er ganske sikkert at de 2 000 - 3 000 narkotikaforbrytelsene som er blitt etterforsket av politiet pr. år de siste årene, bare utgjør en liten brøkdel av den totale kriminaliteten på dette området. Hvor mange narkotikaforseelser som blir registrert, finnes det som nevnt ingen statistikk over.

4. FORBRYTELSESSTATISTIKKEN OG REAKSJONSSTATISTIKKENS BILDE AV NARKOTIKA-FORBRYTELSE OG -FORBRYTERE

4.1. Sammenlikning av tabeller fra den løpende statistikken

Forbrytelse er egentlig ikke noen enhet i reaksjonsstatistikken, som teller straffereaksjoner mot personer som er funnet skyldig i en eller flere forbrytelser. Riktignok blir det (f.o.m. 1978-årgangen) registrert hvor mange ganger den enkelte paragraf er overtrådt i forbindelse med hver reaksjon - men en opptelling av lovovertrædelser på grunnlag av reaksjonsstatistikken vil innebære at en forbrytelse som to eller flere personer har vært sammen om, blir talt flere ganger. Dessuten faller alle uoppklarte forbrytelser og andre forbrytelser som ikke resulterer i noen reaksjon, utenfor. Det er derfor bare statistikken over forbrytelser som gir oversikt over hvor mange forbrytelser som registreres.

Hvis en er interessert i bakgrunnsforhold eller i det kriminelle atferdsmønster hos de som blir registrert som lovbrøyttere (f.eks. hvem som begår narkotikalovbrudd, hvor mange narkotikalovbrudd de begår i løpet av ett år, om de også begår andre typer lovbrudd), er både forbrytelsesstatistikken og reaksjonsstatistikken aktuelle kilder.

4.1.1. Tallet på siktede/reaksjoner og tallet på siktelser/forbrytelser det er gitt reaksjon for

Tabell 1. Siktede og reaksjoner med narkotikaforbrytelse som hovedforbrytelse

År	Narkotikaforbrytelse			
	Straffeloven		Legemiddelloven	
	Siktede	Reaksjoner	Siktede	Reaksjoner
1981	60	95	1 401	820
1980	57	70	1 131	617
1979	88	61	865	522
1978	72	69	823	582
1977	71	40	747	509

Som nevnt i avsnitt 2.3. bør størrelsesordenen på antall siktede og antall reaksjoner være den samme. Dette holder noenlunde stikk for de grove narkotikaforbrytelsene, men ikke for forbrytelsene mot Legemiddel- loven. Forskjellen skyldes for en stor del politiets praksis med å gi fore- legg for bruk av narkotika til personer som blir pågrepet i besittelse av små mengder narkotika. Disse tilfellene blir som nevnt i registeret i statistikken over forbrytelser, men ikke i statistikken over reaksjoner for forbrytelser. (De burde være talt med i den summariske statistikken over reaksjoner for forseelser, men den er ikke tilstrekkelig spesifisert etter lovbruddets art til at vi kan kontrollere om slike tilfelle er tatt med.)

Tabell 2. Siktelser og forbrytelser som det er gitt reaksjon for

År	Narkotikaforbrytelse			
	Straffeloven		Legemiddeloven	
	Siktelser	Forbrytelser m/reak.	Siktelser	Forbrytelser m/reak.
1981	71	154	2 843	2 961
1980	63	104	1 934	1 951
1979	102	96	1 571	1 882

Forutsatt samme optellingsmåte for forbrytelse forventet vi flere siktelser enn forbrytelser med reaksjon, fordi det er normalt at en del saker "skalles av" i løpet av straffeprosessen (se avsnitt 2.3.). Det viser seg at det tvert imot er flere forbrytelser omfattet av en reaksjon enn det er siktelser rapportert fra politiet.

4.1.2. Tallet på lovbrudd pr. siktet/reaksjon

Tabell 3. Andel av siktede/reaksjoner med narkotikaforbrytelse som hoved- forbrytelse som bare er siktet for/har fått reaksjon for ett lovbrudd. Prosent

År	Narkotikaforbrytelse			
	Straffeloven		Legemiddeloven	
	Siktelse	Reaksjoner	Siktelse	Reaksjoner
1981	57	21	84	6
1980	72	19	87	8
1979	64	10	86	9
1978	54	7	86	16

Her er uoverensstemmelsen større, og som i tabell 1 og 2 er den størst for forbrytelser mot Legemiddeloven. Igjen er det den "prosess-økonomiske" praksis hos politiet som virker inn. Det er naturlig å anta at de som får forelegg for forbrytelse mot Legemiddeloven (dvs. besittelse av små mengder narkotika) ofte bare er registrert for ett lovbrudd. Disse blir som nevnt registrert i forbrytelsesstatistikken, men ikke i statistikken over reaksjoner for forbrytelser. Et annet moment er at statistikken over reaksjoner for forbrytelser også registrerer alle forseelser som forbrytelses-sakene omfatter: Av alle reaksjoner i forbrytelsessaker i 1981 omfatter 36 prosent en eller flere forseelser i tillegg til en eller flere forbrytelser. På dette punktet er det derfor ikke full sammenliknbarhet mellom statistikkene over siktede og reaksjoner. I tillegg er det mye som tyder på systematiske forskjeller mellom statistikkene med hensyn til hva som regnes som én forbrytelse (se avsnitt 2.2.), slik at forhold som blir registrert som én forbrytelse i statistikken over forbrytelser, kan bli registrert som to eller flere forbrytelser i statistikken over reaksjoner.

4.1.3. Vurdering av graden av overensstemmelse

Tallet på siktede og tallet på reaksjoner i forbindelse med brudd på Straffelovens narkotikabestemmelser et gitt år, avviker ikke så mye fra hverandre. Begge statistikkssystemer viser at om lag 60-70 personer pr. år er blitt siktet eller dømt med slike lovbrudd som det mest alvorlige de siste fem årene. Fordi strafferammen for proffparagrafen er svært høy, gir dette tallet et ganske godt bilde av hvor mange personer som i det hele tatt er blitt registrert for dette lovbruddet. Når det gjelder brudd på Legemiddeloven, er det ingen tall i noen av statistikkene som viser hvor mange personer som alt i alt har vært registrert for slike lovbrudd det enkelte år. I 1981 lå dette tallet ifølge statistikken over forbrytelser mellom 1 401 og 2 843, og ifølge reaksjonsstatistikken mellom 820 og 2 961.

Størst blir uoverensstemmelsen mellom de to statistikkssystemene hvis vi bruker tabellene til å se på om de som blir siktet/får reaksjon for narkotikaforbrytelser har begått mer enn ett lovbrudd: De aller fleste av de siktede i narkotikasaker er bare blitt siktet for ett lovbrudd i statistikkåret, men nesten alle reaksjoner med narkotikaforbrytelse som hovedforbrytelse omfatter mer enn ett lovbrudd. En del av forskjellen kan nok forklares ut fra at reaksjonsstatistikken også tar med forseelser som den straffbare har fått reaksjon for, og antakelig er opptellingsprinsippet for forbrytelsen ulikt i de to statistikkssystemene. Men som vi skal se,

er det mye som tyder på at en del av de lovbruddene som blir oppklart i forbindelse med etterforskning og reaksjoner ikke blir registrert i statistikken over forbrytelser.

4.2. Sammenlikning av individopplysninger

4.2.1. Siktete som ikke får reaksjon

Vi har foreløpig ikke laget tabeller som er detaljerte nok til å vise hvor stor andel av de siktede i narkotikasaker som ikke får noen reaksjon. Vi antar at andelen er omtrent som for siktede totalt, det vil si 9 prosent ifølge Skraastads undersøkelse (Rapport 82/22).

4.2.2. Straffbare i 1980 - siktede i 1978-81

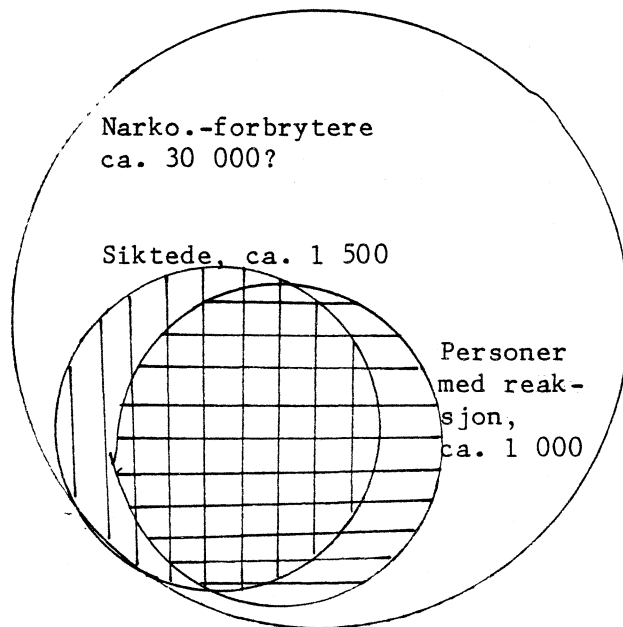
Som nevnt i avsnitt 2.3. er ikke alle de som har fått reaksjon et gitt år registrert i statistikken over siktede for forbrytelser samme år eller tilgrensende år. Dette gjelder også de som har fått reaksjon for narkotikaforbrytelser, og i omtrent samme utstrekning som for andre straffbare: 10-11 prosent av personene i reaksjonsstatistikken er ikke registrert som siktet i statistikken over ferdig etterforskede forbrytelser. Hvis det hadde vært mulig å følge den enkelte forbrytelse fra den ene statistikken til den andre, ville resultatet antakelig blitt at en enda større andel ikke var å finne. Vi har heller ikke sett på om det er samme type forbrytelse vedkommende person er registrert for i de to statistikkene. Ut fra dette kan vi kanskje si at tallet på siktede i 1980 egentlig er om lag 5-10 prosent høyere enn det som ble registrert i statistikken, og at det riktige tallet på siktelse er minst 5-10 prosent høyere enn det registrerte tallet.

4.2.3. Statistikkene over siktede og reaksjoner - hvilken av dem gir det mest pålitelige bildet av narkotikakriminaliteten?

Figur 3 illustrerer forholdet mellom alle som begår narkotikaforbrytelser, alle som ble siktet og alle som fikk reaksjon for slike forbrytelser. Hverken statistikken over siktede eller reaksjonsstatistikken omfatter alle som begår narkotikaforbrytelser - hvor stor den skjulte kriminaliteten er på dette området er vanskelig å anslå. Kanskje kan vi

anta at tallet på personer som begår narkotikaforbrytelser er omtrent like stort som tallet på narkomane, som er anslått til ca. 30 000 personer.

Figur 3. Narkotikaforbrytere, siktede for narkotikaforbrytelser og personer som har fått reaksjon for narkotikaforbrytelser

Statistikken over siktede omfatter en del personer som blir fri-funnet av en domstol (og egentlig ikke er forbrytere, dvs. burde vært utenfor den ytterste sirkelen) og noen som får saken sin henlagt av påtalemyndigheten. Disse personene er ikke med i reaksjonsstatistikken. På den annen side har vi vist i avsnitt 4.2. at en del av de personene som har fått reaksjon i en narkotikaforbrytelse ikke er registrert i statistikken over siktede. Påtalemyndigheten henlegger en sak mot ensiktet enten fordi han/hun er under 14 år, er utilgjengelig av forskjellige grunner (død, sinn-syk, forsvunnet etc.) eller fordi bevisene mot vedkommende er for svake. Nesten ingen av siktelsene i narkotikasaker gjelder personer under 14 år. En betydelig andel av de siktede i narkotikasaker som ikke får reaksjon, må derfor antas å være uskyldige eller at det i alle fall er stor tvil om hvorvidt de er skyldige eller ikke. Den gruppen som siktes for narkotikaforbrytelser, men ikke får noen reaksjon, kan ut fra dette kanskje sies å være av mindre interesse i studier av narkotikaforbrytere - kanskje har

mange av dem ikke begått noen narkotikaforbrytelse. De som har fått en reaksjon er derimot funnet skyldig av en domsstol. Reaksjonsstatistikken omfatter også, som vi har sett, en gruppe av straffbare som ikke er registrert i statistikken over siktede. Slik sett kan reaksjonsstatistikken sies å være en mer pålitelig kilde i studier av de som blir registrert for narkotikaforbrytelser.

Reaksjonsstatistikken har imidlertid også sine svakheter. Vi har grunn til å tro at enkelte typer reaksjoner i forbrytelsessaker, f.eks. forelegg, ikke i alle tilfelle blir rapportert til det sentrale strafferegisteret (SSP). Vi har sett (avsnitt 2.3.) at en del forbrytelser kan bli tatt ut av tiltalen av forskjellige grunner. Dette gjør at tallet på forbrytelser som har fått reaksjon blir lavere enn det var i utgangspunktet. Videre er ikke den enkelte forbrytelse identifisert, slik at en forbrytelse som to eller flere har vært sammen om, blir registrert som flere ulike forbrytelser. Endelig er registreringssystemet ikke pålitelig når det gjelder å skille mellom ny forbrytelse og nærmere presisering av foregående forbrytelse (såkalte jamføringer, se avsnitt 2.2.). De to siste forholdene gjør at tallet på forbrytelser i reaksjonsstatistikken framkommer som høyere enn det var i utgangspunktet. Når en er interessert i personer registrert for en bestemt type forbrytelse, er det det at noen forbrytelser kan bli tatt ut av tiltalen som er den mest alvorlige ulempen. Denne praksis kan medføre at en "mister" noen personer som har forbrudt seg mot Legemiddelovens narkotikabestemmelser og som samtidig har begått andre, mer alvorlige forbrytelser. Det er lite sannsynlig at forbrytelser mot narkotikaparagrafen i Straffeloven "blir borte" på denne måten.

Hverken statistikken over siktede eller statistikken over reaksjoner gir et helt korrekt bilde av hvilke personer som har vært registrert som narkotikaforbrytere et gitt år. I undersøkelser om narkotikaforbrytere har alt i alt reaksjonsstatistikken kanskje visse fortrinn i forhold til statistikken over siktede. I undersøkelser om andre grupper av kriminelle, f.eks. tyvsforbrytere, kan vektskålen tippe over til fordel for statistikken over siktede, som også omfatter lovbytere under 14 år. Når det gjelder hvor mange forbrytelser av hver type personene er registrert for, er svakhetene antakelig større ved begge statistikkssystemene. Hvor store manglene er, og hvilke statistikkssystem som har de største svakhetene, er det vanskelig å anslå. Antakelig omfatter begge systemer alt i alt færre forbrytelser enn det som de registrerte personene er blitt knyttet til gjennom bevisførsel eller tilståelse.

I de nåværende statistikkssystemene er det ikke noen identifikasjon som knyttes til den enkelte anmeldte forbrytelse og som følger denne gjennom straffeprosessen fram til den endelige avgjørelsen. Det er derfor ikke mulig å vite i hvilken grad statistikken over forbrytelser og statistikken over reaksjoner omfatter de samme forbrytelsene. I den nye versjonen av SSP (SSP-2) er imidlertid et journalnummer knyttet til den enkelte reaksjon. Dette journalnr. tilsvarer anmeldelsesnr. til et av de lovbruddene som inngår i reaksjonen. Ved å be om utskrift av denne saken fra Strasak-databasen (foreløpig bare i Oslo), får en beskjed om hvilke andre anmeldelsesnumre som er blitt behandlet av politi/påtalemyndighet/domstol som én sak (én reaksjon). Denne gjenfinningsrutinen ble innført i SSP i april 1982. Når Strasak-systemet er innført over hele landet, blir det i prinsippet mulig å kontrollere hva som blir det endelige resultat for hver enkelt person mistenkt for hver enkelt forbrytelse. Dette vil utvilsomt bidra til at statistikken kan gi et riktigere og mer fullstendig bilde av forbrytelser, siktede og straffede. I dag kan en kanskje foreta slike kontroller ved hjelp av å studere saksdokumenter og protokoller for et lite utvalg av saker. Slike undersøkelser vil imidlertid være tidkrevende, og det er usikkert hvilken nytte en kan ha av dem tatt i betraktning at registrerings-systemet for forbrytelser er under omlegging. Vi vil derfor avvente innføringen av Strasak-systemet før vi eventuelt setter i gang et metodeprosjekt med sikte på å følge et utvalg saker fra anmeldelse til endelig reaksjon. Dette vil være et prosjekt som bør gjelde alle typer forbrytelser, ikke bare narkotikasaker.

5. NARKOTIKAKRIMINALITET OG ANNEN KRIMINALITET

5.1. Er narkotikamisbruk/narkotikakriminalitet årsak til økning i andre typer forbrytelser?

Politiet i Oslo hevder at de fleste av klientellet som etterforskes ved tyveriavsnittet der er narkomane, som stjeler og selger tyvegods for å skaffe penger til stoff. I hvilken grad tyvsforbryterne er narkotikamisbrukere er imidlertid ikke blitt målt ved systematiske undersøkelser. Selv om det skulle la seg gjøre å påvise at stadig flere av vinningsforbryterne er narkomane, er ikke dette tilstrekkelig til å slutte at narkotikamisbruk er (hele) årsaken til økningen i vinningskriminaliteten. Det kan være at kriminelt belastede personer er mer utsatt for press eller fristelse til å begynne å misbruke narkotika enn andre, at narkotikamisbruk er en følge av kriminaliteten og ikke omvendt. Uansett hva som kommer først,

vil det antakelig ofte oppstå en vekselvirkning: Tyveri og annen kriminalitet blir nødvendig for å skaffe penger til narkotika, og stoff blir nødvendig for å "roe nervene" før og under innbrudd, ran eller prostitusjon.

5.2. Økning i talelt på siktede/reaksjoner før og etter introduksjonen av narkotika

Kriminaliteten (antall forbrytelser pr. år) kan øke enten ved at det blir flere som begår forbrytelser, eller ved at forbryterne hver begår flere forbrytelser. Den registrerte kriminaliteten vil dessuten variere med bl.a. folks anmeldelsesatferd, forsikringsselskapenes krav om politi-anmeldelse og politiets innsats.

Sett i forhold til innbyggertalelt har tallet på forbrytelser pr. 1 000 økt fra 16,5 i 1970 til 23,1 i 1981, mens tallet på siktede pr. 1 000 innbyggere har økt fra 3,4 til 3,6. Mens tallet på forbrytelser er blitt nesten 3-doblet i perioden 1966-81 (fra 49 000 til 131 000), har økningen i tallet på siktede og tallet på reaksjoner vært mer beskjeden (tabell 4). Tallet på siktede har økt med 30 prosent og tallet på reaksjoner med 44 prosent i 15-års perioden fra 1966, omtrent da "nye" typer narkotika ble introdusert i Norge, og til 1981. Tabell 5 viser at det også er en tendens til at de som siktes for forbrytelser blir siktet for flere forbrytelser hver pr. år i 1981 enn i 1966, men endringene er ikke særlig store.

Tabell 4. Siktede og reaksjoner 1966-81

År	Siktede	Reaksjoner
1951	-	4 079
1957	8 396	5 035
1966	10 058	7 739
1970	11 947	9 347
1975	12 466	9 677
1980	13 585	10 595
1981	14 556	11 169

Tabell 5. Siktede etter tallet på forbrytelser. Prosent

År	Tallet på forbrytelser				I alt	Tallet på siktede
	1	2	3-5	6 eller flere		
1966	69	14	10	7	100	10 058
1970	67	14	11	8	100	11 947
1975	63	14	13	10	100	12 466
1981	64	14	12	9	100	14 556

Tabell 4 viser at økningen i tallet på reaksjoner var større både i absolutte tall og prosentvis i 15-års perioden fra 1951 til 1966 enn i perioden 1966-81. Prosentvis økte tallet på reaksjoner med 90 prosent fra 1951 til 1966. For siktede går ikke statistikken lenger tilbake enn til 1957. Økningen i tallet på siktede var litt større i perioden etter introduksjon av narkotika (1966-75, 24 prosent) enn i en like lang periode før (1957-66, 20 prosent).

Statistikkene over siktede og reaksjoner tyder ikke på at introduksjonen av narkotika i midten og slutten av 60-årene har ført til noen dramatisk økning i tallet på registrerte forbrytere. Det faktiske tallet på personer som begår forbrytelser kan likevel ha økt forholdsvis sterkere.

5.3. Uregistrerte forbrytelser og oppklaringsprosenten

Når tallet på registrerte forbrytelser har økt så sterkt i forhold til tallet på siktede/reaksjoner, har det sammenheng med at politiet har begrenset kapasitet til etterforskning. Etterforskning av de mest alvorlige forbrytelsene prioriteres, og stadig større deler av vinningsforbrytelsene henlegges uten å være oppklart. Presset på politiet og rettsvesenet fører også til at noen typer av forbrytelser blir nedkriminalisert, som med naskeri i 1972, eller at de av "prosessøkonomiske hensyn" blir behandlet som mindre alvorlige enn det som er foreskrevet i Straffeloven og Straffeprosessloven. Lovverket har også stort rom for skjønsmessige avgjørelser, og hva som er betydelige verdier/betydelige mengder endrer seg over tid (jfr. avsnitt 3.1. om narkotika).

Det er mange problemer forbundet med å ta endring over tid i registrert kriminalitet (forbrytelser, siktede, reaksjoner) som uttrykk for tilsvarende endringer i faktisk kriminalitet. Vanskelighetene er dessuten større når en studerer en bestemt type forbrytelser enn når en studerer den samlede kriminalitet.

Det at oppklaringsprosenten for vinningsforbrytelser er så lav (16 prosent for tyveri i 1981) har sammenheng med at en stor andel av tyveriene blir anmeldt (en betingelse for å få tapet erstattet av forsikringsselskapene), samtidig som etterforskningen av slike saker har lav prioritet hos politiet. Dette innebærer antakelig at de som blir siktet for tyverier bare utgjør en liten del av alle som begår tyverier. Det er vanskelig å vite om de som blir oppdaget og funnet skyldige utgjør noe representativt utvalg av tyvsforbrytere. De som blir siktet er kanskje spesielle i forhold til

de som ikke blir oppdaget. En kan tenke seg at unge, lite profesjonelle tyver som er avhengige av alkohol eller narkotika er mer utsatt for å bli tatt enn eldre, profesjonelle tyver som holder seg edru når de er "på jobb".

5.4. Problem med registrering av narkotikamisbruk og narkotikapåvirkning

Det finnes ikke noe register over narkotikamisbrukere i Norge. Vi har ikke helt sikkert grunnlag for å kategorisere lovbryttere og andre etter om de er misbrukere eller ikke. Dette er svært "følsomme" opplysninger som det er vanskelig å spørre om i utvalgsundersøkelser. De utvalgsundersøkelsene som har vært gjort i Norge, har vært basert på anonyme besvarelser. De har dessuten vært begrenset til storbyungdom i bestemte aldersgrupper, og er ikke særlig godt egnet til å skille mellom sporadisk bruk og tyngre misbruk.

I kriminalstatistikken er det to kjennetegn som kan brukes som mål på narkotikamisbruk; det ene er siktelse for narkotikaforbrytelse, det andre er påvirkning av annet rusmiddel enn alkohol i gjerningsøyeblikket. Undersøkelser har vist at de fleste av de som er blitt dømt etter Straffelovens narkotikabestemmelse i Norge selv brukte narkotika, og det er grunn til å tro at det samme er tilfelle med de som blir dømt etter Legemiddelovens narkotikabestemmelser. Noe godt mål er dette imidlertid ikke, fordi det ikke sier noe om narkotikamisbruk blant de som ikke er blitt siktet eller dømt for narkotikaforbrytelser. Påvirkning i gjerningsøyeblikket er problematisk å registrere, særlig fordi de fleste ikke blir pågrepet umiddelbart etter forbrytelsen. I de fleste tilfelle er opplysningene om rusmiddel-påvirkning i stor grad basert på skjønn, og opplysningen mangler helt i omtrent 50 prosent av tilfellene. Svært få blir registrert som påvirket av andre rusmidler enn alkohol - det gjaldt vel 2 prosent av alle siktelser i 1981, mens en langt større andel av siktelsene, 20 prosent, gjaldt forbrytelser utført av personer under påvirkning av alkohol. Den lave andelen som blir registrert som narkotikapåvirket utelukker ikke at langt flere kan være misbrukere.

Hvis politiet var i stand til å knytte sitt inntrykk av stoffmisbruk blant siktede direkte til den enkelte siktede, ville statistikken kunne gi en tallfesting av dette inntrykket. Da ville vi få et tallmessig uttrykk for hvor stor andel narkotikamisbrukere utgjør av de siktede/straffbare for ulike forbrytelser. Ofte vil skjønnsmessige anslag overvurdere det som er nytt og interessant, eller bare bekrefte forutinntatte oppfatninger. Derfor vil det være interessant å få politiets vurdering av den enkelte lovbruyters forhold til narkotika, selv om den vil være skjønnsmessig.

5.5. Mulige analyseprosjekter med data fra reaksjons- og forbrytelsesstatistikken?

Vi har sett at både forbrytelses- og reaksjonsstatistikken har svakheter. Hvis vi ser på de registrerte og oppklarte forbrytelsene og personene som blir mistenkt og straffet for disse, vil hverken reaksjonsstatistikken eller statistikken over siktede gi et helt pålitelig eller fullstendig bilde. Når det gjelder oversikt over hvilke personer som har vært inne i bildet, er kanskje reaksjonsstatistikken mest pålitelig: Alle personene i denne statistikken er funnet skyldige, noen av dem er ikke blitt registrert i statistikken over siktede. Selv om noen av dem som har fått reaksjoner ikke blir registrert i reaksjonsstatistikken, gjelder dette trolig for en stor del mindre alvorlige forbrytelser som er avgjort ved forelegg. Når det gjelder hvilke og hvor mange lovbrudd den enkelte person er innblandet i, er det kanskje forbrytelsesstatistikken som er mest pålitelig, men den har med en del mistenkte som enten blir frifunnet eller får saken henlagt p.g.a. utilstrekkelig bevis, samtidig som den mangler opplysninger om en del personer som får en reaksjon.

Med forbehold om disse begrensningene bør både statistikken over siktede og reaksjoner forholdsvis enkelt kunne gi et tall for hvor stor andel av de siktede/straffbare for vinningsforbrytelser et gitt år som samme år også er siktet/har fått reaksjon for narkotikaforbrytelser. Noe mer komplisert blir det hvis vi utvider til å ta med narkotikasiktelser/-reaksjoner i tidligere år. Dette vil antyde et minimumstall for narkomane blant vinningsforbryterne. Hvis en velger et slikt tilbakeskuende opplegg, har reaksjonsstatistikken den ulempen at årgangene før 1978 bare har registrert hovedforbrytelsen. For å få et inntrykk av utviklingen, må vi utføre samme operasjon for flere årganger: Er andelen av narkosiktede/straffbare blant de vinningssiktede/-straffbare større i dag enn for 5 år siden? 10 år siden? For en slik tilbakegående tidsserie er statistikken over siktede eneste mulige kilde foreløpig.

En annen mulighet er å ta utgangspunkt i de som blir siktet/får reaksjon for narkoforbrytelser et gitt år og følge dem over tid for å se hvor mange som etterhvert også får siktelse/reaksjon for vinningsforbrytelser. Det er også mulig å kombinere disse to perspektivene, det tilbakegående og det oppfølgende. Datamaterialet blir imidlertid fort uoversiktlig og vanskelig å framstille på en forståelig måte når en har mange enheter, kjennetegn og observasjonstidspunkter.

Kriminalstatistikken kan altså brukes til å antyde minimumstall for hvor mange narkotikaforbrytere som begår vinningsforbrytelser og omvendt. Den kan imidlertid vanskelig brukes til å si noe om hva som kommer først, narkotikamisbruk eller vinningskriminalitet. Sjansen for å bli oppdaget og anmeldt for en vinningsforbrytelse er langt større enn oppdagelsesrisikoen ved narkotikaforbrytelser. Ifølge kriminalstatistikken er det bare noen få, under 10 prosent, av de siktede/straffbare med narkotikaforbrytelse som hovedforbrytelse som er under 18 år, mens dette gjelder 40-50 prosent av de som siktes/får reaksjon med tyveri som hovedforbrytelse. På grunn av ulikhet i oppdagelsesrisiko kan ikke dette uten videre tolkes som uttrykk for at vinningskriminalitet vanligvis kommer før narkotikamisbruk og -kriminalitet. Likevel kan det være av interesse med undersøkelser som tar utgangspunkt i enkelte fødselskull og følger opp hvor mange siktelser/reaksjoner de pådrar seg og hvilke typer av lovbrudd som begås. Kanskje er enkelte kohorter sterkere belastet enn andre? Statistikken over siktede viser i hvert fall at innslaget av 14-17 åringer blant de narkotikasiktede var betydelig større midt på 1970-tallet enn først i 80-årene. Dette kan kanskje ha sammenheng med en mer "slepphendt" praksis hos politiet overfor de yngste som blir tatt med små mengder narkotika. En kohortundersøkelse vil kunne avdekke om den kriminelle belastningen er større f.eks. for årskullene født rundt 1960 enn for tidligere og senere kull, og om den kriminelle debudalder har steget, men kan ikke gi svar på om eventuelle endringer skyldes endringer i faktisk kriminell adferd eller i politiets/rettsapparatets behandling av kriminaliteten.

Det har vært hevdet at ungdom fra alle sosiale lag er utsatt for risiko for å bli narkotikamisbrukere, og at avhengighet av stoff fører til kriminalitet hos ungdom fra andre og ressursmessig sterkere stilte grupper enn de som de ungdomskriminelle tradisjonelt har blitt rekruttert fra. Kriminalstatistikken, koplet med opplysninger fra inntektsstatistikk og/eller folketellinger, vil kunne gi svar på om de unge lovbrysterne i dag rekrutteres fra et bredere utvalg av befolkningen enn det som har vært tilfelle for 10-15-20 år siden. Hvis det ikke viser seg å være slik, tyder det på at i hvert fall de registrerte lovbrysterne fortsatt i stor utstrekning rekrutteres fra vanskelig stilte grupper og at narkotikaproblemet ikke har hatt noen virkning på rekrutteringsgrunnlaget. Hvis rekrutteringsgrunnlaget faktisk har blitt bredere, gjenstår det å påvise at det er narkotikamisbruk som har vært årsak til endringen. Dette kan ikke påvises/avkrefte ved hjelp fra kriminalstatistikken.

Vedlegg 1. Skjema og rettleiding for statistikken over forbrytelser fra og med 1968
Politistatistikk

Statistisk Sentralbyrå

Postboks 8131 Dep.
Oslo 1
Tlf. (02) 41 38 20

Oppgavene blir hentet inn i medhold av rundskriv
av 6. september 1956 fra Justis- og politidepartementet.
På skjemaet skal det bare gis opplysninger om én forbrytelse.

Oppgavene er undergitt taushetsplikt. De vil bli nyttet bare til å utarbeide
statistikk og vil bli oppbevart og eventuelt tilintetgjort på en betryggende måte.

**Undergitt
taushetsplikt**

Politikammer	For Byrået	Anmeldelsesnr.	Anmeldt tids- punkt	Md.nr.	Ar	Avgjort tids- punkt	Md.nr.	Ar.
Gjerningssted (kommune)	For Byrået	Gjernings- tids- punkt	Dag	Md.	Ar	Siktet etter avsluttet etterforskning	Antall	
Forbrytelse Oppgi kode etter fortegnelsen på blokkomslaget (ikke §§) <small>Tviststilfelle beskrives nederst under Merknader</small>	Kode	Stjålet eller ranet gods 1 = Alt kommet til rette 2 = Noe kommet til rette 3 = Intet kommet til rette 4 = Intet stjålet	Kode	Dersom ingen siktet, oppgi poli- tiets avgjørelse eller innstilling med en av følgende koder: 0 = Påtalebegj. trukket tilbake 1 = Ingen bestemt person å sikte 2 = Henlagt pga. bevisets stilling		Kode		

Personer siktet for forbrytelsen

Kode for politiets avgjørelse eller innstilling (kolonnen ytterst til høyre nedenfor):

- 3 = Henlagt pga. død eller foreldelse (str.l. § 66)
og sinnssykdom eller bevisstløshet (str.l. § 44)
4 = Gjerningsmannen under 14 år
5 = Tiltale eller begjæring om forhørsrettsdom

- 6 = Forelegg
7 = Påtaleunntatelse (str. p. l. § 85. 2. og flg. ledd)
8 = Ført over til barnevernsnemnd (lov av 17/7-53. §57)
9 = Ikke tiltale av andre grunner

Etternavn, fornavn	Fødselsnummer		Bostedskommune	For Byrået	Rusmiddel 1 = Edru 2 = Påvirket av alkohol 3 = Påvirket av annet rusmiddel 4 = Ikke kon- statert	Politiets av- gjørelse eller innstilling (Skriv én av kodene som er oppgitt ovenfor)
	Fødselsdato og -år	Person- nummer				
1						X
2						
3						
4						
5						
6						
7						
8						
9						
10						
11						
Merknader					Underskrift	

Politistatistikk

Rettledning for utfylling av skjema

Omfanget av statistikken.

Statistikken skal omfatte alle forbrytelser som politiet får kjennskap til, bortsett fra forbrytelser mot den militære straffelov. Det skal fylles ut ett skjema for hver forbrytelse. Dersom flere enn 11 personer har begått en forbrytelse i fellesskap, tas flere skjema i bruk. Skjema skal fylles ut når politiet er ferdig med etterforskningen i en sak. Etterforskningen betraktes i denne forbindelse som avsluttet også når saken henlegges til observasjon. Dersom en sak oversendes til et annet politikammer, skal det kammeret som overtar behandlingen og treffer avgjørelsen fylle ut skjema for denne saken. Hvis en anmeldelse henlegges fordi straffbart forhold ikke foreligger, skal saken ikke statistikkføres.

En forbrytelse eller flere forbrytelser.

Politistatistikken skal gi en oversikt over de begåtte forbrytelser, og det er derfor selve den straffbare handlingen som skal telles. Om handlingen er gått ut over én eller flere fornærmede, eller om den rammes av flere straffebud, telles den likevel bare som én forbrytelse. I praksis vil vi imidlertid kunne støte på tilfelle da det er vanskelig å avgjøre om en sak skal registreres som én eller flere forbrytelser. Byrået har derfor i det følgende satt opp noen alminnelige regler for hva en i statistikken skal regne som én straffbar handling. Ved utformingen av disse reglene er det forsøkt å ta hensyn til politiets praksis på dette område.

I de aller fleste tilfelle vil hver straffbar handling som politiet får kjennskap til, bli gjenstand for en anmeldelse. Begrepene én straffbar handling og én anmeldelse vil som hovedregel falle sammen. Det blir unntakene fra denne regel som vil by på problemer.

Flere forbrytelser begått ved en handling. Hvis det ved en handling begås flere forbrytelser mot en fornærmet, skal bare den alvorligste forbrytelse statistikkføres.

Fortsatte forbrytelser. Når politiet mottar anmeldelse om en rekke ensartede forbrytelser begått av samme person ved forskjellige anledninger mot en bestemt fornærmet, skrives det bare én anmeldelse selv om både tid og sted er forskjellig. Dette er alminnelig ved tyveri fra arbeidsgiver, utuktshandlinger, legemsfornærmelser, trusler og ærekrenkelser. Anmelder derimot fornærmede hver enkelt av handlingene, vil det bli skrevet en anmeldelse for hvert forhold. Noen ensartet og fast regel kan en ikke gi. Dersom politiet finner at det er en slik forbindelse mellom handlingene at de naturlig må betraktes som en fortsatt forbrytelse, bør bare ett skjema fylles ut, selv om det skulle foreligge flere anmeldelser. Kan lovovertrædelsene ikke karakteriseres som en fortsatt forbrytelse, skal skjema fylles ut for hver av handlingene, selv om det bare foreligger én anmeldelse.

Straffbare handlinger begått overfor grupper av fornærmede. Har gjerningsmannen ved en bestemt handling fornærmet flere samtidig, ville det være mest naturlig å skrive én anmeldelse. I statistikken vil det være riktig å regne disse tilfelle for ett straffbart forhold, også når det foreligger flere anmeldelser. Som eksempel kan en nevne legemskrenkelse og/eller skadeverk mot flere personer eller gjenstander som er forårsaket ved én handling.

Straffbare handlinger som utføres for å bane vei for en hovedforbrytelse eller som nærmest må karakteriseres som en betingelse for hovedforbrytelsen, skal som regel ikke statistikkføres. Dette gjelder f.eks. dokumentfalsk i forbindelse med bedrageri eller underslag, og innbrudd for å begå biltyveri. Statistisk sett er det bare hovedforbrytelsen som har interesse.

Ved forbrytelse som begås for å dekke en annen forbrytelse, f.eks. et drap for å dekke over en annen forbrytelse eller brannstiftelse for å skjule et underslag, er det nødvendig å statistikkføre hver enkelt forbrytelse.

Heleri og etterfølgende bistand i forbindelse med en forbrytelse som tidligere har vært meldt, fører som regel ikke til at politiet skriver egen anmeldelse. Statistisk er det derimot av stor interesse å få heleriene og etterfølgende bistand med i bildet. Politiet må derfor fylle ut skjema for disse sakene.

Nye straffbare handlinger oppklart under etterforskningen.

Det hender ofte at politiet under etterforskningen i en bestemt sak oppklarer en serie av straffbare handlinger. Disse kan ha vært anmeldt tidligere uten at det har lyktes å bringe på det rene hvem gjerningsmannen var. Anmeldelsene skal da, om etterforskningen var avsluttet, være statistikkført tidligere. For at statistikken skal gi riktige oppgaver over oppklarte saker, skal disse forbrytelsene også statistikkføres når de blir oppklart. I slike tilfelle må det nederst på skjemaet opplyses om at saken har vært behandlet tidligere og blitt lagt til observasjon eller henlagt som uopklart. Politikammer, anmeldelsesnummer og tiden for henleggelsen bes oppgitt samtidig. Dette er nødvendig for å unngå dobbelttelling. Politiet kan også, særlig gjennom tilståelsen, avdekke straffbare forhold som tidligere ikke har vært gjenstand for noen anmeldelse. Hvert enkelt av disse forhold må det fylles ut skjema for.

Anmeldelses- og avgjørelsestid.

Det er i skjemaet bare spørsmål om måned og år. Måned skal skrives med tall og år med to sifre.

Siktet person.

Det skal bare gis opplysninger om personer siktet etter avsluttet etterforskning. Selv om en mistenkt person anses som siktet, skal ikke denne statistikkføres dersom saken henlegges pga. bevisets stilling.

I politistatistikken regnes en sak som oppklart når påtalebegjæringen trekkes tilbake. Byrået skal inntil videre ikke hente inn opplysninger om disse personene.

Forbrytelse.

Til bruk for politistatistikken er det utarbeidd en fortegnelse over de ulike forbrytelser. På blokkomslaget er det gitt en kort beskrivelse av disse forbrytelser, og hver av dem er av hensyn til den videre bearbeiding i Byrået betegnet med tallkoder. Spesifikasjonene følger i alt vesentlig paragrafene i straffeloven, men for enkelte forbrytelser er fortegnelsen mer detaljert. Dette gjelder i første rekke tyveriene.

Stjålet eller ranet gods.

For forsøk på tyveri eller ran skal kode 4 «Intet stjålet» benyttes. Denne rubrikk fylles ut også for bilbrukstyverier og andre brukstyverier (str.l. § 260). Ved brukstyverier skal det kodes 1 «Alt kommet til rette», dersom kjøretøyet er uskadd. Er motorkjøretøyet ramponert eller skadd skal det kodes 2 «Noe kommet til rette». Helt ubetydelige skader skal det imidlertid bort fra.

Politiets avgjørelse eller innstilling.

Kode 9 «Ikke tiltale av andre grunner» omfatter bl.a. str.p.l. § 85, 1. ledd og de tilfellene hvor allmenne hensyn ikke tilsier offentlig påtale.

Personer siktet for forbrytelsen.

Personalopplysningene er nødvendige for å kunne utarbeide statistikk over siktede og tilbakefall. Byrået ber derfor om at disse også blir utfyllt nøyaktig. Dersom politiet i enkelte saker finner det uheldig, selv i statistisk øyemed, å oppgi fullt navn på siktede personer, er det tilstrekkelig å oppgi fødselsnummer.

Et fødselsnummer består av fødselsdato og år (6 siffer) og personnummer (5 siffer). Personnr. kan fås ved henvendelse til folke-registrene. Førerkort av nyere dato og skattekortene har også påført personnr.

Som eksempel nevnes at fødselsdatoen 7. februar 1909 skrives slik: 07 02 09.

*

Utfylte skjema bes sendt inn til Byrået snarest mulig etter hver måneds utløp.

Skulle det oppstå tvil om enkelte spørsmål ved utfyllingen, skrives det en note om dette under «Merknader».

Fortegnelse over forbrytelser

Kode	Forbrytelse	Kode	Forbrytelse
	FORBRYTELSE MOT STRAFFELOVEN¹⁾		
080	<i>Forbrytelser mot statens selvstendighet og sikkerhet (83—97c)</i>	226	Uaktsomt drap (239)
	<i>Forbrytelser mot Norges statsforfatning og statsoverhode (98—104 a)</i>	227	Barnedrap mv. (234, 244)
091	Forbrytelse mot statsmaktene (98—99 a)	228	Fosterfordrivelse (245)
092	Majestetsforbrytelse (100—102)	229	Andre forbrytelser mot liv, legeme og helbred (240—243)
093	Ulovlig militærorganisasjon (104 a)	230	<i>Ærekrenkelser (246—254)</i>
100	<i>Forbrytelser mht. utøvelsen av statsborg. rettigheter (105—108)</i>		<i>Underslag (255—256)</i>
	<i>Forbrytelser i den offentlige tjeneste (110—125)</i>	241	Underslag (255)
111	Vinningsforbrytelse i offentlig tjeneste (111—114)	242	Grovt underslag av offentlig tjenestemann (256)
112	Brevbrudd i offentlig tjeneste (122)	249	Andre grove underslag (256)
119	Andre forbrytelser i offentlig tjeneste (110, 115—121, 123—125)		<i>Utpressing og ran (266—269)</i>
	<i>Forbrytelser mot den offentlige myndighet (127—134)</i>	251	Utpressing (266)
121	Vold mot offentlig tjenestemann (127)	252	Ran (267, 269)
122	Ulovlig påvirkning av offentlig tjenestemann (128)	253	Grove ran (268, 2. og 3. ledd)
123	Bakvaskelse av offentlig myndighet (130)		<i>Bedrageri og utroskap (270—280)</i>
124	Motarb. av etterforskning, medvirkning til rømming (131—132)	261	Bedrageri (270)
129	Andre forbrytelser mot off. myndighet (129, 133, 134)	262	Grovt bedrageri (271)
	<i>Forbrytelser mot den alminnelige orden og fred (135—147)</i>	263	Forsikringsbedrageri (272)
131	Opprør og truende oppløp, mv. (135—138)	264	Andre bedragerier (273, 274)
132	Oppfordring til straffbare handlinger mv. (139—140)	265	Utroskap (275)
133	Likplyndring (143)	266	Grov utroskap (276)
134	Brevbrudd (145)	267	Salg av gjenstand kjøpt med eiend.forbeh. mv. (277, 278)
135	Innbrudd (147)	269	Sjekkbedrageri (270) [en forbr. pr. kontonr.]
139	Andre forbrytelser mot den alm. orden og fred (141, 142, 144, 145 a, 146)		<i>Forbrytelser i gjeldsforhold (281—289)</i>
141	<i>Allmennfarlige forbrytelser (148—162)</i>	271	Skyldnerens forverrelse av sin formuesstilling til skade for fordringshaverne (284, 285)
142	Forsettlig forvoldelse av ildebrann mv. (148)	272	Forsømmelig og uriktig bokførsel (286)
143	Uaktsom forvoldelse av ildebrann mv. (149—151)	279	Andre forbrytelser i gjeldsforhold (281—283, 287)
144	Påførelse av smittsom kjønnsykdom (155)		<i>Skadeverk (291—294)</i>
145	Omsetning av narkotika (162) [Se også kode 804]	281	Skadeverk (291)
149	Andre allmennfarlige forbrytelser (151 a—154, 156—161)	282	Grovt skadeverk (292)
	<i>Falsk forklaring (163—167)</i>	283	Misbruk av forretningshemmeligheter mv. (294)
151	Falsk edelig forklaring (163—165, 167, 3., ledd)	290	<i>Åger og lykkespill (295—300)</i>
159	Annen falsk forklaring (166)	300	<i>Forbrytelser i sjøfartsforhold (301—316)</i>
	<i>Falsk anklage (168—173)</i>		<i>Heleri og etterfølgende bistand (317—321)</i>
161	Forsettlig falsk anmeldelse (168, 169)	311	Heleri (317—318)
169	Annen falsk anmeldelse (170—172)	312	Etterfølgende bistand (320)
170	<i>Pengefalsk (174—178)</i>		<i>Grove tyverier (258)</i>
	<i>Dokumentfalsk (179—190)</i>	401	fra forretninger, bedrifter, kontorer og lagre
181	Benyttelse av falskt dokument (182—184) [For sjekk se kode 269]	402	fra leiligheter og andre beboelseshus [villaer, hytter]
182	Forfalskning av dokument (185—186)	403	fra kjeller, loft og trappeoppgang
183	Ødeleggelse av dokument mv. (187—190)	404	fra brakker og nybygg
	<i>Forbrytelser mot sedeligheten (192—214)</i>	405	fra befordringsmidler
191	Voldtekt (192)	406	fra person på offentlig sted
192	Utuktig omg. med barn under 14 år (195)	407	fra pengeskap
193	Utuktig omg. med mindreårige ellers (196, 197)	409	Andre grove tyverier
194	Utuktig handling osv. med barn under 16 år (212, 1. ledd nr. 3 og 2. ledd)		<i>Simple tyverier (257)</i>
195	Utbredelse av utuktige skrifter mv. (211)	411	fra bedrifter, kontorer og lagre
196	Krenkelse av ærbarhet ved utuktig atferd (212, 1. ledd nr. 1 og 2)	412	fra leiligheter og andre beboelseshus [villaer, hytter]
197	Blodskam (207, 208)	413	fra kjeller, loft, trappeoppgang og gårds plass
199	Andre forbrytelser mot sedeligheten (193, 194, 198, 199, 206, 209)	414	Sykkelttyverier
	<i>Forbrytelser mht. familieforhold (215—221)</i>	415	fra befordringsmidler
201	Misligholdt forsørgelsesplikt m.m. (219)	416	fra kaféer og restauranter
202	Inngåelse av ugyldig eller omstøttelig ekteskap (220, 221)	417	fra garderobes
209	Andre forbrytelser mht. familieforhold (215—218)	418	Butikkttyverier
	<i>Forbrytelser mot den personlige frihet (222—227)</i>	419	Andre simple tyverier
211	Tvang og trusler (222, 227)		<i>Brukstyverier av motorkjøretøy (260)</i>
219	Andre forbrytelser mot den personlige frihet (223—226)	431	Motorvogner
	<i>Forbrytelser mot liv, legeme og helbred (228—245)</i>	432	Motorsykler
221	Legemsfornærmelse (228)	439	Andre motorkjøretøy
222	Legemsbeskadigelse (229)		FORBRYTELSE UTENFOR STRAFFELOVEN
223	Grov legemsbeskadigelse (231)	802	Forbrytelse mot lov om priser, utbytte og konkurranseforhold
224	Uaktsom legemsbeskadigelse (237—238)	804	Narkotikaforbrytelse etter lov om legemidler og gifter § 43, 2. og 3. ledd
225	Drap (233)		Lov om merverdiavgift § 72
		811	Manglende betaling og annen forsettlig overtredelse, jfr. 1. ledd, 1. punkt
		813	Unnlatt betaling av mottatt vederlag, uriktig fradrag eller krav om for stor tilbakebetaling, jfr. 2. ledd
		815	Manglende betaling og annen forsettlig overtredelse av lov om investeringsavgift, jfr. § 7, 1. ledd, 1. punkt
		819	Andre forbrytelser utenfor straffeloven

1) Straffelovens paragrafer i parentes.

POLITISTATISTIKK

Fra _____ politikkammer. Anmeldelsesnr. _____ Anmeldelsesdato _____

Dette skjema skal fylles ut på grunnlag av de opplysninger politiet har når etterforskingen av en forbrytelse er avsluttet. På ett skjema skal det bare gis opplysninger om en forbrytelse. Dersom flere personer siktes for deltakelse i samme forbrytelse, må det fylles ut ett skjema for hver siktet person.

Veiledning for utfyllingen.	Fylles ut av politiet	Fylles ut av Byrået																						
I Angi arten av forbrytelsen så spesifisert som mulig. Se for- tegnelsen over forbrytelser. II Oppgi byen eller herredet. V Kryes av i ruten for det rik- tige svar. Er det mer enn en delaktig i samme forbrytelse, skal 1, 2, 3 eller 4 krysses av bare på skjemaet til en av de siktete. På skjemaet for de andre delaktige skal det kryss- ses av for 0. VI En siktet som er innsatt i druk- kenskapsarrest, ansees ikke som innsatt i varetektsfengsel (ven- teselle, politiarrest) med min- dre han overføres til varetekts- fengsel etter å være blitt edru. Dersom samme person er sik- tet for flere forbrytelser, må opplysningene om samme fengs- ling bare gis på ett skjema. For å markere at spørsmålet om fengsling er besvart på et annet skjema, må det krysses av for 0 på eventuelle andre skjemaer for samme person. VII Skal fylles ut etter resultatet av etterforskingen og på grunn- lag av politiets avgjørelse i saken, ikke etter hva statsadvokaten beslutter eller hva domsresultatet blir. Dersom det riktige svar kan angis med kryss i mer enn en rute, skal det alltid krysses av i den øver- ste av disse. x omfatter bl.a. påtaleunntatelse etter str.p.l. § 85, 1. ledd punkt 2 og henleg- ges når almene hensyn ikke til- sier offentlig påtale. VIII-XIII Disse rubrikkene må fylles ut så nøyaktig som mul- lig. I saker hvor det innstil- les på henleggelse av grunner angitt med 0 og 2 i rubrikk VII, kan imidlertid politiet uten videre la være å fylle ut disse personaloppgavene. Det samme gjelder selvsagt i saker hvor det ikke har lykket poli- tiet å finne noen bestemt mis- tenkt person (1 i rubr. VII). XIII Gjelder alkoholpåvirkning i gjerningsøyeblikket og ikke ved eventuell pågrepelse som fin- ner sted på et annet tidspunkt.	I. Forbrytelse																							
		II. Gjerningssted																						
		III. Gjerningstid																						
		IV. Antall delaktige (siktete) i forbrytelsen																						
	V. Opplysning- er om stjålet eller ranet gods. <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>0. Besvart på annet skjema</td> <td style="text-align: right;">0</td> </tr> <tr> <td>1. Alt godset er kommet til rette</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>2. Noe av godset er kommet til rette</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>3. Intet av godset er kommet til rette</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>4. Intet stjålet</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> </table>	0. Besvart på annet skjema	0	1. Alt godset er kommet til rette	1	2. Noe av godset er kommet til rette	2	3. Intet av godset er kommet til rette	3	4. Intet stjålet	4													
0. Besvart på annet skjema	0																							
1. Alt godset er kommet til rette	1																							
2. Noe av godset er kommet til rette	2																							
3. Intet av godset er kommet til rette	3																							
4. Intet stjålet	4																							
	VI. Fengsling. <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>0. Besvart på annet skjema</td> <td style="text-align: right;">0</td> </tr> <tr> <td>1. Ikke innsatt i varetektsf. eller begjært fengslet</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>2. Innsatt i varetektsf., men ikke begjært fengslet</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>3. Fengslingsbegjæring avslått</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>4. Fengslingskjennelse avsagt</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> </table>	0. Besvart på annet skjema	0	1. Ikke innsatt i varetektsf. eller begjært fengslet	1	2. Innsatt i varetektsf., men ikke begjært fengslet	2	3. Fengslingsbegjæring avslått	3	4. Fengslingskjennelse avsagt	4													
0. Besvart på annet skjema	0																							
1. Ikke innsatt i varetektsf. eller begjært fengslet	1																							
2. Innsatt i varetektsf., men ikke begjært fengslet	2																							
3. Fengslingsbegjæring avslått	3																							
4. Fengslingskjennelse avsagt	4																							
	VII. Politiets avgjørelse eller innstil- ling i saken. <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>0. Påtalebegjæringen trukket tilbake</td> <td style="text-align: right;">0</td> </tr> <tr> <td>1. Ingen bestemt person mistenkt</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>2. Henlagt p.g.a. bevisets stilling</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>3. Henlagt p.g.a. død eller preskr. (str.l. § 66)</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> <tr> <td>4. Henlagt p.g.a. sinnss. eller bev.l.het (str.l. § 44) ..</td> <td style="text-align: right;">4</td> </tr> <tr> <td>5. Gjerningsmannen under 14 år</td> <td style="text-align: right;">5</td> </tr> <tr> <td>6. Tiltale eller begjæring om forhørsrettsdom</td> <td style="text-align: right;">6</td> </tr> <tr> <td>7. Forelegg</td> <td style="text-align: right;">7</td> </tr> <tr> <td>8. Påtaleunntatelse str.p.l. § 85, 2. og flg. ledd ..</td> <td style="text-align: right;">8</td> </tr> <tr> <td>9. Påtaleunntatelse barnevernlovens §§ 57 og 58 ..</td> <td style="text-align: right;">9</td> </tr> <tr> <td>x. Ikke tiltale av andre grunner</td> <td style="text-align: right;">x</td> </tr> </table>	0. Påtalebegjæringen trukket tilbake	0	1. Ingen bestemt person mistenkt	1	2. Henlagt p.g.a. bevisets stilling	2	3. Henlagt p.g.a. død eller preskr. (str.l. § 66)	3	4. Henlagt p.g.a. sinnss. eller bev.l.het (str.l. § 44) ..	4	5. Gjerningsmannen under 14 år	5	6. Tiltale eller begjæring om forhørsrettsdom	6	7. Forelegg	7	8. Påtaleunntatelse str.p.l. § 85, 2. og flg. ledd ..	8	9. Påtaleunntatelse barnevernlovens §§ 57 og 58 ..	9	x. Ikke tiltale av andre grunner	x	
0. Påtalebegjæringen trukket tilbake	0																							
1. Ingen bestemt person mistenkt	1																							
2. Henlagt p.g.a. bevisets stilling	2																							
3. Henlagt p.g.a. død eller preskr. (str.l. § 66)	3																							
4. Henlagt p.g.a. sinnss. eller bev.l.het (str.l. § 44) ..	4																							
5. Gjerningsmannen under 14 år	5																							
6. Tiltale eller begjæring om forhørsrettsdom	6																							
7. Forelegg	7																							
8. Påtaleunntatelse str.p.l. § 85, 2. og flg. ledd ..	8																							
9. Påtaleunntatelse barnevernlovens §§ 57 og 58 ..	9																							
x. Ikke tiltale av andre grunner	x																							
	VIII. Navn																							
	IX. Fødselsdag og år																							
	X. Fødested																							
	XI. Bosted																							
	XII. Kjønn <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>1. Mann</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>2. Kvinne</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> </table>	1. Mann	1	2. Kvinne	2																			
1. Mann	1																							
2. Kvinne	2																							
	XIII. Alkohol- påvirkning. <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td>1. Edru</td> <td style="text-align: right;">1</td> </tr> <tr> <td>2. Alkoholpåvirket</td> <td style="text-align: right;">2</td> </tr> <tr> <td>3. Ikke konstatert</td> <td style="text-align: right;">3</td> </tr> </table>	1. Edru	1	2. Alkoholpåvirket	2	3. Ikke konstatert	3																	
1. Edru	1																							
2. Alkoholpåvirket	2																							
3. Ikke konstatert	3																							

Merknader:

Etterforskingen avsluttet den/..... 19

.....
Underskrift.

Veiledning for utfylling av skjema for politistatistikk.

Omfanget av statistikken.

Statistikken skal omfatte alle forbrytelser som politiet får kjennskap til, bortsett fra overtredelser av pris- og rasjoneringslovgivningen og den militære straffelov. Det skal fylles ut ett skjema for hver forbrytelse. Dersom flere personer har begått en forbrytelse i fellesskap, skal det for denne forbrytelsen fylles ut et skjema for hver siktet person. Skjema skal fylles ut når politiet er ferdig med etterforskingen i en sak. Etterforskingen betraktes i denne forbindelse som avsluttet også når saker henlegges til observasjon. Dersom en sak oversendes til et annet politikammer, skal det kammeret som overtar behandlingen og treffer avgjørelsen fylle ut skjemaene for denne saken. Hvis en anmeldelse henlegges fordi straffbart forhold ikke foreligger, skal saken ikke statistikkføres.

En forbrytelse kontra flere forbrytelser.

Da politistatistikken skal gi en oversikt over de begåtte forbrytelser, er det selve den straffbare handlingen som skal telles. Om handlingen er gått ut over én eller flere fornærmede, eller om den rammes av flere straffebud, telles den likevel bare som én forbrytelse. I praksis vil vi imidlertid kunne støte på tilfelle da det er vanskelig å avgjøre om en sak skal registreres som én eller flere forbrytelser. Byrådet skal derfor stille opp noen alminnelige regler for hva en i statistikken skal regne som *én* straffbar handling. Ved utformingen av disse reglene er det forsøkt å ta hensyn til politiets praksis på dette område.

I de aller fleste tilfelle vil hver straffbar handling som politiet får kjennskap til, bli gjenstand for en anmeldelse. Begrepene én straffbar handling og én anmeldelse vil som hovedregel falle sammen. Det blir unntakene fra denne regel som vil by på problemer.

Flere forbrytelser begått ved en handling. Hvis det ved en handling begås flere forbrytelser mot en fornærmet, skal bare den alvorligste forbrytelse statistikkføres.

Fortsatte forbrytelser. Når politiet mottar anmeldelse om en rekke ensartede forbrytelser begått av samme person ved forskjellige anledninger mot en bestemt fornærmet, skrives det bare én anmeldelse selv om både tid og sted er forskjellig. Dette er alminnelig ved tyveri fra arbeidsgiver, utukts-handlinger, legemsfornærmelser, trusler og ærekrenkelses. Anmelder derimot fornærmede hver enkelt av handlingene, vil det bli skrevet en anmeldelse for hvert forhold. Noen ensartet og fast regel kan en ikke gi. Dersom politiet finner at det er en slik forbindelse mellom handlingene at disse naturlig må betraktes som en fortsatt forbrytelse, bør politiet fylle ut ett skjema, selv om det skulle foreligge flere anmeldelser. Kan lovovertrædelsene ikke karakteriseres som en fortsatt forbrytelse, skal politiet fylle ut skjemaer for hver av disse selv om det bare foreligger én anmeldelse.

Straffbare handlinger begått overfor grupper av fornærmede. Har gjerningsmannen ved en bestemt handling fornærmet flere samtidig, ville det være mest naturlig å skrive én anmeldelse. I statistikken vil det være riktig å regne disse tilfelle for ett straffbart forhold, også når det foreligger flere anmeldelser. Som eksempel kan en nevne legemskrenkelse og eller skadeverk mot flere personer eller gjenstander som er forårsaket ved én handling.

Nye straffbare handlinger oppklart under etterforskingen. Det hender ofte at politiet under etterforskingen i en bestemt sak, enten gjennom tilståelse av siktede eller på annen måte, oppklarer en serie av straffbare handlinger. Ofte vil disse ha vært anmeldt tidligere uten at det lykkes politiet å bringe på det rene hvem gjerningsmannen var. Anmeldelsene skal da, om etterforskingen var avsluttet, være statistikkført tidligere. For at statistikken skal gi riktige oppgaver over oppklarte saker, skal disse forbrytelsene også statistikkføres når de blir oppklart. I slike tilfelle må politiet nederst på skjemaet opplyse om at saken har vært behandlet tidligere og blitt lagt til observasjon eller henlagt som uoppklart. Politikammer, anmeldelsesnummer og tiden for henleggelsen bes oppgitt samtidig. Dette er nødvendig for å unngå dobbelttelling. Politiet kan også, særlig gjennom tilståelsen, avdekke straffbare forhold som tidligere ikke har vært gjenstand for noen anmeldelse. Hvert enkelt av disse forhold må det fylles ut skjemaer for.

Straffbare handlinger som utføres for å bane vei for en hovedforbrytelse eller som nærmest må karakteriseres som en betingelse for hovedforbrytelsen, skal som regel ikke statistikkføres. Dette gjelder f.eks. dokumentfalsk i forbindelse med bedrageri eller underslag og innbrudd for å begå biltyveri. Statistisk sett er det bare hovedforbrytelsen som har interesse.

Ved forbrytelser som begås for å dekke en annen forbrytelse, f.eks. et drap for å dekke over en annen forbrytelse eller brannstiftelse for å skjule et underslag, er det nødvendig å statistikkføre hver enkelt forbrytelse.

Heleri og etterfølgende bistand i forbindelse med en forbrytelse som tidligere har vært meldt til politiet, fører som regel ikke til at politiet skriver egen anmeldelse. Statistisk er det derimot av stor interesse å få heleriene og etterfølgende bistand med i bildet. Politiet må derfor fylle ut skjemaer for disse sakene.

Rubrikk I. Forbrytelse.

Til bruk for politistatistikken er det utarbeidd en spesiell fortegnelse over de ulike forbrytelser. Spesifikasjonene følger i alt vesentlig paragrafene i straffeloven, men for enkelte forbrytelser er fortegnelsen mer detaljert. Dette gjelder i første rekke tyvsforbrytelsene. Arten av forbrytelsen må derfor angis så spesifisert som mulig. Det vil være en fordel for Byrået om politiet angir forbrytelsenes art ved bruk av de kodenummer som er ført opp i fortegnelsen over forbrytelser. Kodenummeret må eventuelt føres i kolonnen helt til høyre på skjemaet.

Rubrikk IV. Antall delaktige (siktete) i forbrytelsen.

Her skal politiet føre opp tallet på delaktige i forbrytelsen. Som delaktige regnes bare de personer som siktes for forbrytelsen etter avsluttet etterforsking.

Rubrikk V. Opplysninger om stjålet eller ranet gods.

I denne rubrikken skal politiet opplyse om eventuelt stjålet eller ranet gods er kommet til rette, delvis til rette eller ikke til rette. For forsøk på tyveri eller ran skal det krysses av for «4. Intet stjålet». Det samme gjelder for alle andre forbrytelser enn tyveri og ran.

Denne rubrikk utfylles også for bilbrukstyverier og andre brukstyverier (str.l. § 260). Ved brukstyverier skal det krysses av for «1. Alt godset er kommet til rette», dersom kjøretøyet er uskadd. Er motorkjøretøyet ramponert eller skadd skal det krysses av for «2. Noe av godset er kommet til rette». Helt ubetydelige skader sees det imidlertid bort fra.

Dersom flere personer har deltatt i samme forbrytelse, skal det fylles ut et skjema for hver siktet. Spørsmålene om eventuelt stjålet eller ranet gods er kommet til rette, refererer seg imidlertid til selve forbrytelsen. Dersom f.eks. to personer har begått et tyveri i fellesskap, er vi ikke interessert i å få opp-

lysninger om godset er kommet til rette eller ikke på begge skjemaene. Dette kunne lett føre til dobbelt-tellinger, og det er for å unngå det at vi har tatt med «0. Besvart på annet skjema». For utfyllingen av rubrikk V gjelder denne regel: For alle forbrytelser som det er flere delaktige i, skal bare ett av skjemaene være merket i ruten 1, 2, 3 eller 4. De andre skjemaer skal være merket i ruten 0. For bearbeidingen er det meget viktig at denne regel blir fulgt.

Rubrikk VI. Fengsling.

Spørsmålet om fengsling skal, i likhet med rubrikkene I—V og VII, være besvart på alle skjemaer. I saker hvor det er flere delaktige skal det følgelig være krysset av i en av rutene 1—4 på skjemaene for alle delaktige. Dersom samme person er siktet for flere forbrytelser som det er fylt ut særskilte skjema for, må politiet passe på at opplysningen om en bestemt fengsling bare blir gitt på ett av skjemaene. På de andre skjemaer for samme person skal det krysset av i ruten «0. Besvart på annet skjema».

Rubrikk VII. Politiets avgjørelse eller innstilling i saken.

Dersom avgjørelsen eller innstillingen i en bestemt sak kan angis med mer enn én av de oppførte spesifikasjoner, skal det som hovedregel settes et kryss i ruten for den øverste av disse. Politiet har f.eks. skjellig grunn til mistanke mot en person under 14 år for å ha begått en anmeldt forbrytelse, men det lykkes ikke å skaffe tilstrekkelige beviser (like gode som de politiet vanligvis krever for å innstille på at sak skal fremmes mot en voksen gjerningsmann) mot vedkommende. Denne forbrytelsen skal statistikkføres som henlagt etter bevisets stilling og ikke fordi gjerningsmannen var under 14 år.

Rubrikkene VIII—XIII. Oppgaver over navn, fødselsdata m.v.

Rubrikkene VIII—XIII på skjemaet skal inneholde personalopplysninger som er nødvendige for utarbeiding av tabeller over siktede. Byrået vil derfor be om at disse blir fylt ut så nøyaktig som mulig. I saker hvor det innstilles på tiltale, forelegg eller påtaleunntatelse (6, 7, 8 eller 9), må vi be politiet påse at rubrikkene VIII—XIII alltid er fullstendig utfylt. Det samme gjelder saker som henlegges på grunn av død, preskripsjon, sinnssykdom eller bevisstløshet, saker som henlegges fordi gjerningsmannen er under den kriminelle lavalder og saker hvor tiltale ikke begjæres av «andre grunner» (3, 4, 5 eller X i rubrikk VII). Dersom politiet i enkelte av disse sakene finner det uheldig, selv i statistisk øyemed, å oppgi fullt navn på mistenkte eller siktede personer, er det tilstrekkelig å oppgi første bokstav i for- og etternavn i rubrikk VIII. For saker som det i rubrikk VII er krysset av for 0 eller 2, kan imidlertid politiet uten videre la være å fylle ut personalopplysninger. Det samme gjelder selvsagt i saker hvor det ikke har lyktes politiet å finne noen bestemt mistenkt person (1 i rubrikk VII).

I saker hvor enten en person har begått mange forbrytelser eller saker hvor flere har deltatt i en og samme forbrytelse, vil det etter den veiledning som er gitt ovenfor bli nødvendig å fylle ut flere skjemaer. Enkelte opplysninger vil være de samme på disse skjemaene. For å lette politiets arbeid med utfyllingen, kan i slike tilfelle de faste opplysningene fylles ut bare på ett skjema. For at det under Byråets gjennomganger av skjemaene ikke skal oppstå misforståelser på dette punkt, må politiet da eventuelt sørge for at skjemaene for samme sak er heftet sammen.

Skulle det oppstå tvil om enkelte spørsmål ved utfyllingen av skjemaet, vil Byrået være takknemlig om politiet skriver en kort merknad om dette nederst på skjemaet.